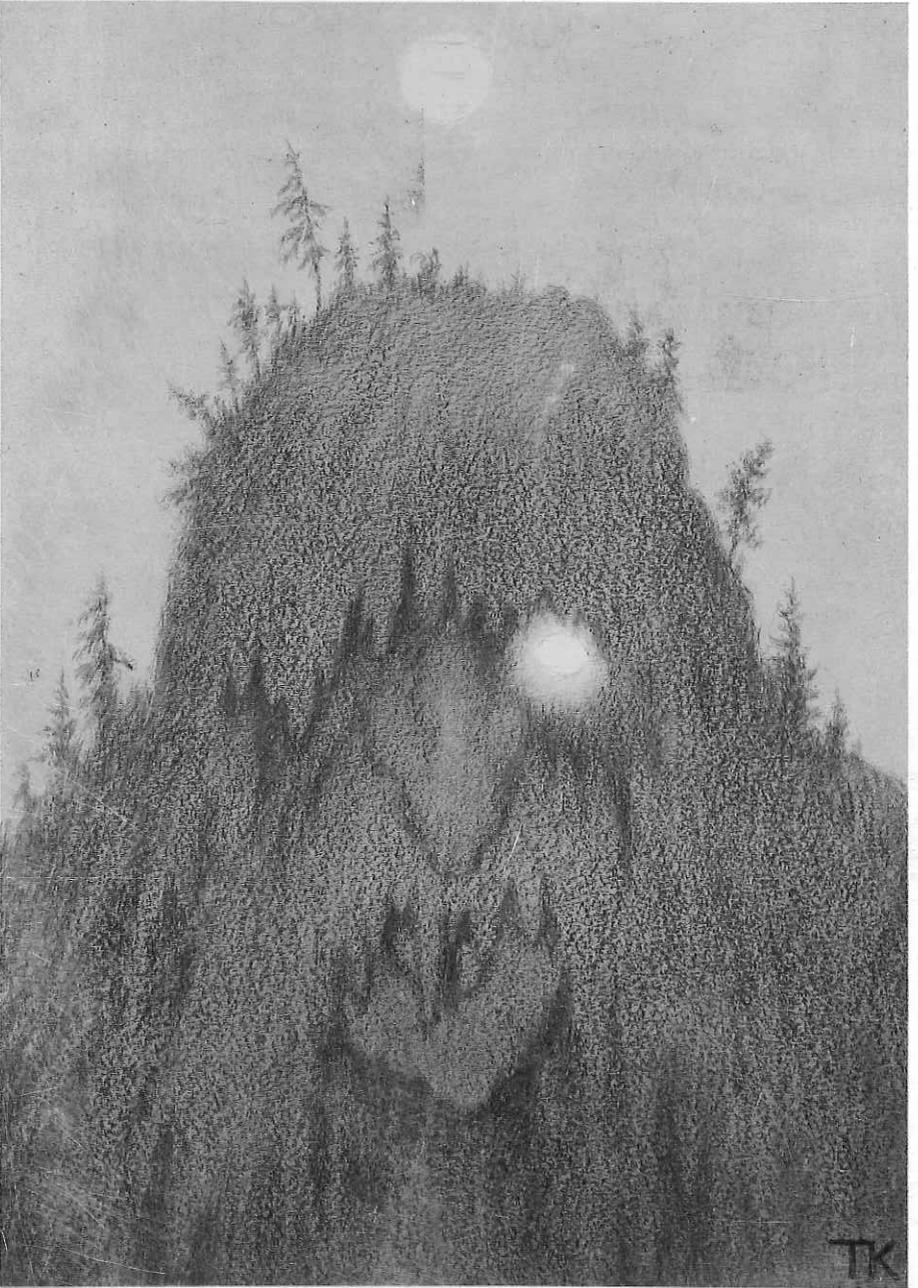

Th. Kittelsen (1857 - 1914)

Th. Kittelsen.

Th. Kittelsen.

De lyse årene i Sigdal

STIFTELSEN MODUMS BLAAFARVEVÆRK

31. mai – 30. september 1980

© Stiftelsen Modums Blaafarveværk

Boken er trykt i 7000 eksemplarer.
25 eksemplarer er nummerert fra 1 – 25.

ISBN 82-990-568-2-9

Boken er satt med Baskerville 11/14 hos Datatekst, Drammen.
Repro er utført av Drammen Klisje-Offset.
Trykt på 150 gr. kunsttrykk, hos Caspersens Trykkeri A/S, Vikersund.
Foto: O. Væring, Oslo.

På katalogens forside er gjengitt kat. nr. 40. Skogtroll. (1906);
på baksiden kat. nr. 15. Vignett til «Pesta draget» (1894 – 96).

Th. Kittelsen og de lyse årene i Sigdal

Ingen kunst står oss nærmere enn Kittelsens arbeider fra disse årene i Sigdal.

Her fant Kittelsen endelig sin form – her falt hans kunst sammen med natur og folkelynne – slik at de enkelte verker blir til den store, enkle poesi.

Den bitre satire er borte – humoren blir landskap og trollskap.

Th. Kittelsens arbeider fra årene i Eggedal og Sigdal 1896 – 1911 har vært en naturlig ramme.

Landskapet rundt oss er det viktige – og vår glede ved å finne igjen våre egne opplevelser.

Vi er dypt takknemlige over utlånerens tillit og velvilje som har gjort denne utstilling mulig:

H. M. Kong Olav V har også i år beæret oss og gledet oss ved å låne ut et verk fra det Kgl. slott.

Rasmus Meyers Samlinger har lånt oss «Nøkken som hvit hest» og «Trollet som grunder». Drammens Kunstforening og brukseier G. A. Treschow, Larvik, har også lånt oss hovedverker.

Nasjonalgalleriet, ved direktør Knut Berg har gitt hjelp og støtte i tillegg til utlån av en rekke arbeider.

Ikke minst vil vi takke hver enkelt av de 46 private eiere som nu i 4 måneder må unnvære sine Kittelsen-bilder.

Sidseil Helliesen, til daglig leder av Nasjonalgalleriets kobberstikk-samling, har utarbeidet katalogen for oss.

Tone Sinding Steinsvik har vært detektiven og tatt seg av utlå-ene.

I samarbeid med familien Kittelsen har vi i Utstillingsbygningens 2. etasje laget en egen liten utstilling fra hjemmet i Lauvli, med Kittelsen som billedskjærer.

Stiftelsen Modums Blaafarveværk
Kjell Rasmus Steinsvik
styrets formann

Christian Krohg, Theodor Kittelsen, (1892) (Blyant)
Nasjonalgalleriet.

KATALOG

Ved Sidsel Helliesen

Katalogen er kun ment som en veiledende liste over de utstilte arbeidene. Enkelte ganger er en kommentar føyet til, f.eks. hvor motivet er hentet fra, velkjente gjentakelser o.l., eller et utsnitt av Kittelsens egne beskrivelser av beslektede steder og stemninger.

Henvisningene til Kittelsens egne skrifter er kun angitt ved verkets tittel og år, henvisninger til andre bøker på vanlig måte med forfatter, tittel, sted og år. Arbeidene er forsøkt ordnet kronologisk innen de tematiske hovedgruppene.

På grunn av arbeidenes store geografiske spredning på det tidspunkt katalogen ble utarbeidet, og deres montering til dels i passepartout, glass og ramme, har vi ikke kunnet etterprøve alle data.

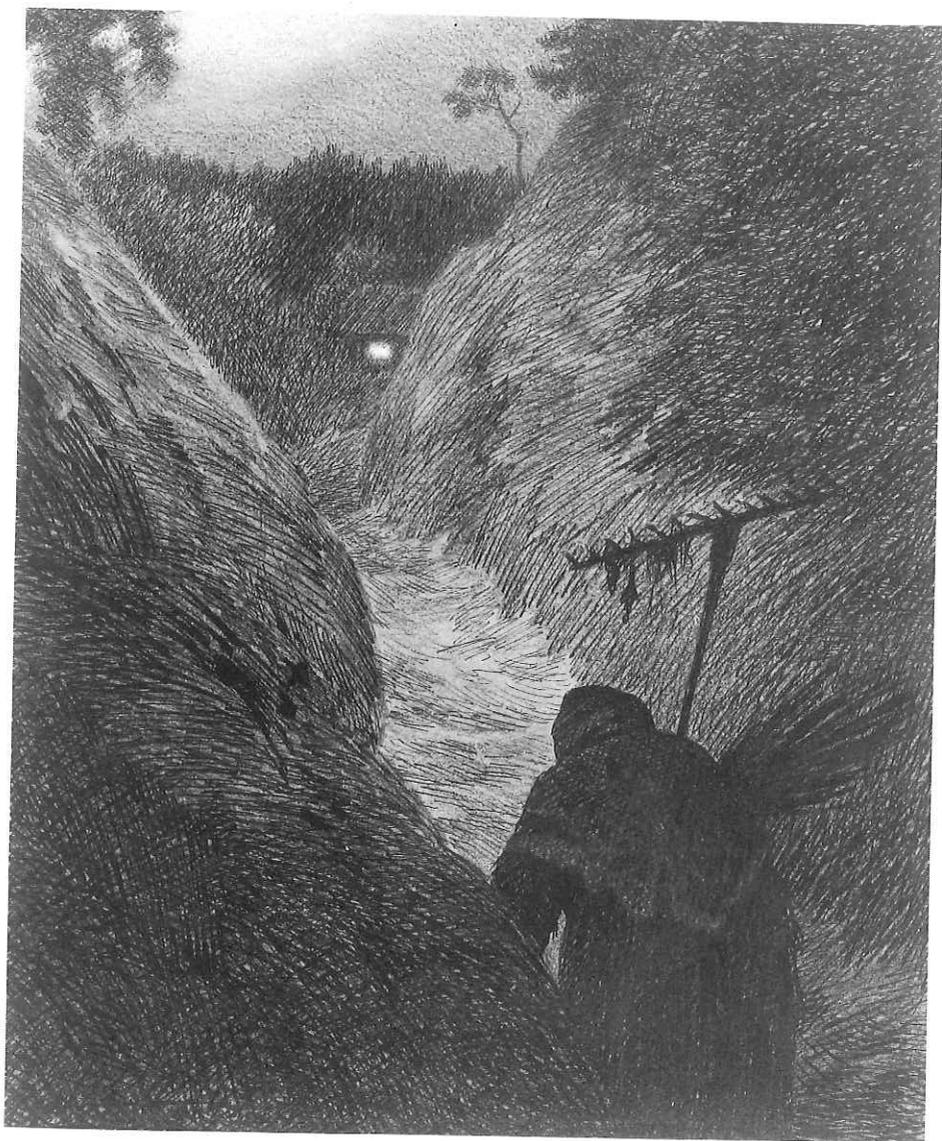
Kittelsens fargete bilder på papir betegnes vekslende akvareller, pasteller, fargelagt tegning o.l. De tørre pastellkrittene kan jeg ikke se han har anvendt, iallfall ikke i særlig stor utstrekning. Heller ikke kull. Det vanlige er at han kombinerer en akvarelltone med blyant og fargestift, på tilsvarende måte som han kombinerer lavering med blyant og svartstift. For enkelte aksenter har han også brukt penn og gouache. Fargevarianten har jeg av praktiske grunner her kalt blandingsteknikk.

Målene oppgitt i cm., høyde ganger bredde og angir nok dessverre vekslende lysmål, billedflatemål og arkets mål. De arbeidene som er signert med Kittelsens navnetrekk eller initialer er angitt med sign. og daterte arbeider med årstall, antatt datering er satt i parentes.

1. HUSTROLLET VÅRT

Olje. 104 x 50. (1890).

P. E.

Kat. nr. 3. Svartedauen, til «Pesta kommer». (1894 – 96)

SVARTEDAUVEN

Da den unge familien Kittelsen flyttet fra sitt første hjem på Skåtøy til Hvitsten senvinteren 1891, var det, som han selv senere sa, for å slå seg ned for livet. Men allerede fem år senere «da huset laa der som nyt, og haven blomstret med nye frugttrær, bærbusker og blomsterbed», reiste han derfra (*Folk og trolde*, 1911). Stedet ble ham for småskårent og besteborgerlig. «Vi var for indeklemte. En følelse af Pigtraa og evig hattehilsen pinte mig....» (udatert brev til Elling Holst).

I 1894 besøkte Kittelsen sin gamle venn Christian Skredsvig som nylig var flyttet fra Fleskum i Bærum til Eggedal, like under Norefjell. Naturens nærhet og vekslende karakter, skogen med sine tette holt og plutselige lysninger, sine stup og stryk og klare vann, vidden og fjellet bakom, ga mersmak.

Etter året før å ha fullført den satiriske serien *Har Dyrene Sjæl?* og den naturlyriske *Jomfruland*, var Kittelsen nå intenst opptatt av et nytt bokverk, *Svartedauen*. Av et udatert brev til Elling Holst (fra Hvitsten) fremgår det at Kittelsen har fått ferdig det meste av både tegninger og tekster, men det som står igjen må han la ligge fordi det «absolut kræver sine Studier paa Sted etc. etc. – Mellem os sagt er jeg rent ulykkelig over at jeg ikke *strax* kan komme afsted og videre ivei med dette arbeide – . Kommer jeg *strax* til Eggedal, er «Sortedøden» også *strax* færdig. Deroppe finder jeg hvad jeg har brug for.»

Kittelsen hadde bedt Skredsvig om hjelp til å finne et passende sted i Eggedal for ham og hans familie. En vinterdag i 1896 flyttet han med kone og tre barn inn på gården Sole, en knapp mils vei sønnenfor Skredsvigs stue på Berg. Førsteinntrykket var forstemmende, kaldt, ødslig og skummelt virket stedet, men da de fikk liv i ovnene og ble fortrolige med de gamle husene og mørke værelsene, fant Kittelsen nettopp de

motiver og stemninger han hadde søkt for å få avsluttet *Svartedauen*. Allerede samme vår var han ferdig, men det skulle ta nok fire år å få verket fullført i bokform. Først var det vanskelig å finne en forlegger som var villig til å påta seg oppgaven. Og da J. M. Stenersen hadde antatt den, drøyet det fortsatt med utgivelsen. Før jul 1900 forelå den endelig.

Boken består av 15 dikt forfattet av Kittelsen, 12 helsides svart-hvitt illustrasjoner utført med pensel, penn og svartstift, 7 mindre illustrasjoner i samme teknikk, samt vignetter, border og noen mindre illustrasjoner i penn. Tilsammen 45 store og små tegninger.

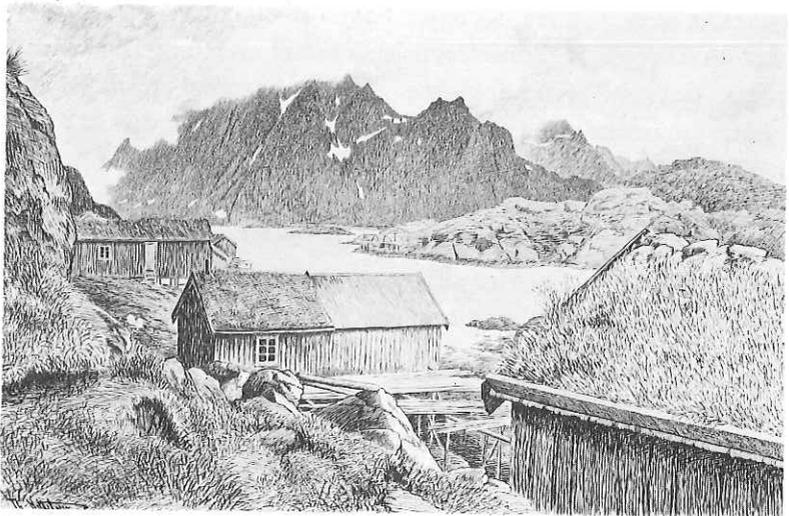
Idéen til verket og hovedmotivet – den stygge gamle kroketekjerringa – stammer opprinnelig fra Andreas Fayes beretning «om den sorte død» (i *Norske Folk-Sagn*, Christiania, 1843) og Kittelsens egen opplevelse med en nabokone på Skåtøy i 1890. Dette uhyggelige møtet og bekjentskapet har han skildret i «Pesta» i *Glemmebogen*, 1892 (senere gjengitt i *Folk og trolld*, 1911): «Hun var liden, mager og kroget, ansigtet gulgrønt med sorte prikker. Øinene skjeled, var mørke og urolige og lå dybt i skallen; ret som det var, kom der et uhyggeligt, ondskabsfuldt blink i dem, og saa virred de om til alle kanter; saa det var umuligt at faa tag i dem. Hovedet rokked op og ned. Munden løb rapt, – skarp og bitter. Hver dag kom hun forbi med blikspandet og stokken. Jeg merket hun hadde en inderlig lyst til at kjevle, og stadig blev hun værre: «Det er et herrens veir idag», – og de onde øine glimtet: «Vent du far, kan jeg ikke faa giften i dig idag, har jeg tid til at komme igjen, jeg.» – Hun er værre enn selve pesta, tænkte jeg, og saa fik hun navnet.» Faye forteller at «denne under Navn af den sorte Død berømte Pest, der... med rædsom Vælde foer fra Dal til Dal, blottede det hele Land for Folk og Fæ, og bragte Norge i en Afmagt, som varede gjennem Aarhundreder, ... af Bønderne paa nogle Steder kaldes Storemannadouen, paa andre Svartdouen og Pesta. Stundom

forestiller man sig «Pesta» som en gammel gusten Qyinde, der foer om i Landet med en Rive og en Lime. Hvor hun brugte Riven, slap altid Nogle fra med Livet; men hvor hun «sopede», der døde hver Moders Sjæl. Som oftest var hun iført et rødt Skjørt, og angst blev Fok ved at see hende.»

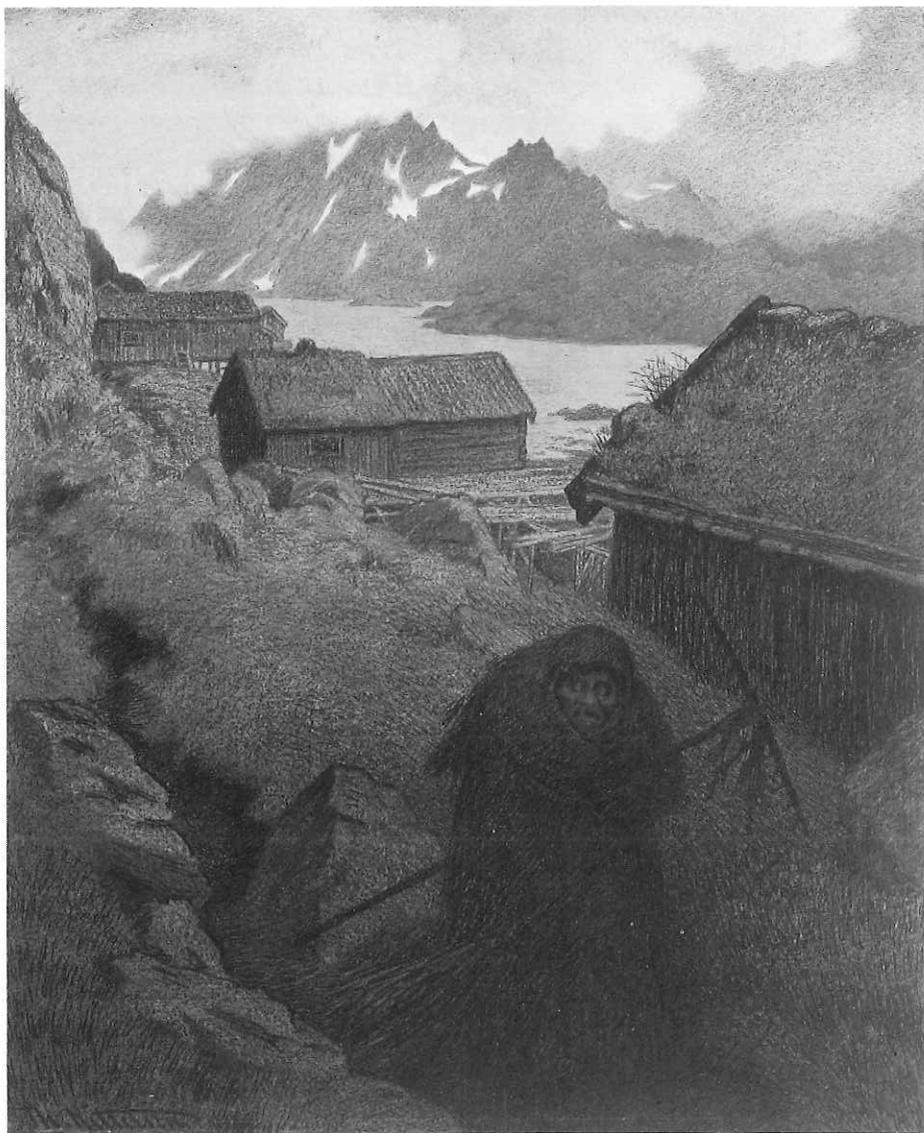
Kittelsen har benyttet flere av Fayes beretninger i sine dikt. Historien om Per Sandaker som rodde Pesta over Gjerrestadvand til Eskeland og ba om å få beholde livet i fergelønn, hvortil Pesta tar frem den store boken, spytter på fingeren og svarer «Saa sandt som jeg maa over dette vand, i huj aa hej! At spare dit liv gaar ikke an, aa jøja mei! Jeg tar hvad jeg kan med lov og ret, i huj aa hej! Men du skal faa daue ganske let, aa jøja mei!», har han for eksempel fra Faye. Likeledes den om den eneste gjenlevende lille jenta som ble funnet oppe i Justedalen, Rypa ble hun kalt fordi hun var sky og vill som en fugl: «Men fra hende, rypeungen, stammer der en hædersæt, fuld af store, gjeve navne lige ned til vore dage.» Om gamle Knut og Thore som, alene igjen i dalen, måtte ut å søke folk for å finne beskjed om når julehelgen skulle feires og fra fjellet fikk høre det fra Kittelsens gjengivelse så kjente: «Deka deka Thole! Bake du brøuv te jole! Note ei aa dagane tvæi, solænge æ de ti jole», forteller Faye i «Svartedouven i Sætersdalen». Også den tilsynelatende så Kittelsenske og Sole inspirerte, uhyggelige og forfalne gården Musstad, med de gapende benranglene i sengene og de tusenvis av mus, har han fra Faye. Og dessuten: historien om jegeren som fant bjørnen i vinterhi i den gamle glemte «Hedals Kirke i Valders».

De øvrige – og fleste – emnene i *Svartedauen*, er ikke basert på spesielle historier eller sagn, men handler generelt om pestens nådeløse herjing land og strand rundt og gjenspeiler i natur- og folkeskildring det gufs av fortvilelse og forfall som fulgte. Diktene er nok Kittelsens egne, men til finpussing av tekstene skal han ha fått hjelp av Moltke Moe.

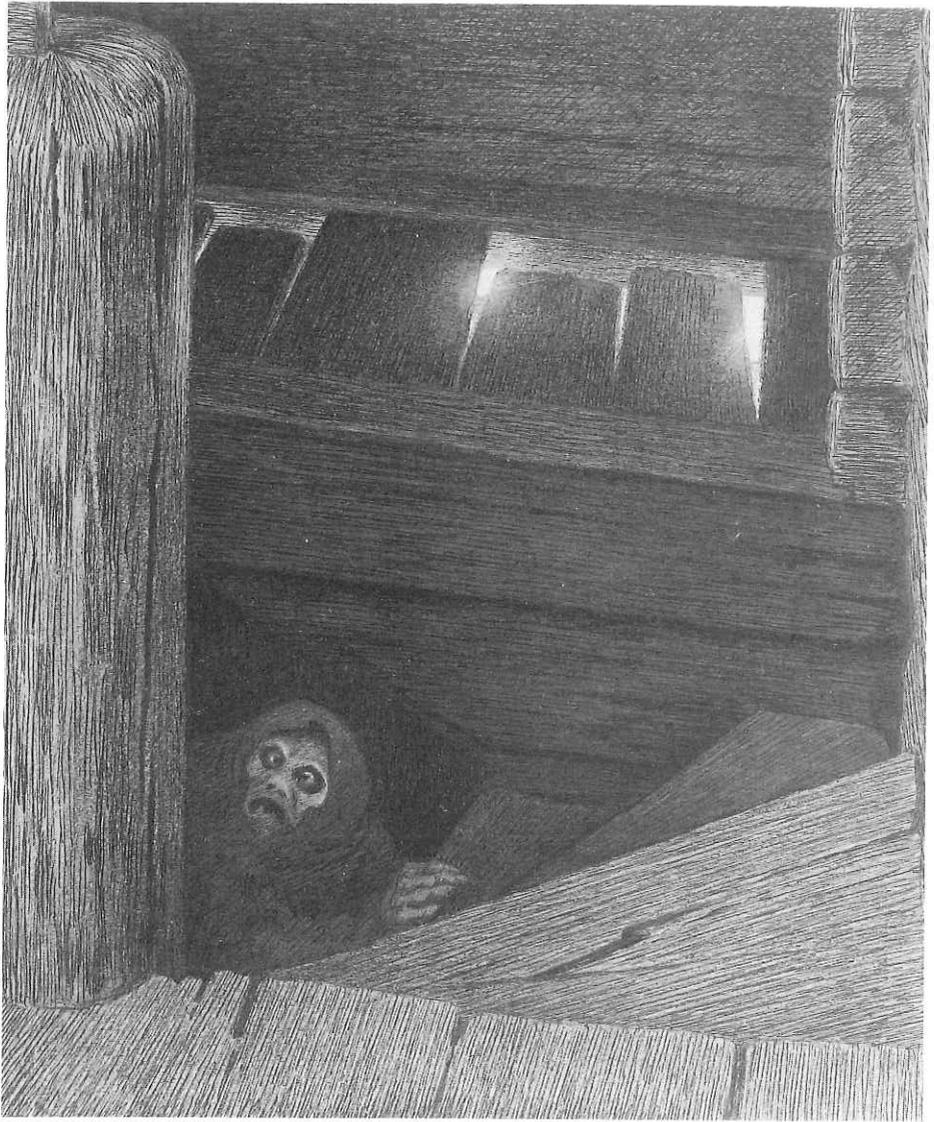
Selv om Kittelsen først tok fatt på illustrasjonene i *Svartedauen* noen år etter at han hadde forlatt Skåtøy, er det mer enn selve Pestaskikkelsen som bærer preg av opplevelser derfra. I bokens første illustrasjon, er hytten med skigarden og rullestengsjerdet i skogholtet (forøvrig en variant av den ene av de to illustrasjonene til fortellingen om Pesta i *Glemmebogen*) nok hans eget hus på Skåtøy. Likeledes gjenkjenner man denne øyas særpregete natur i den trange kløfta mellom knausene og den tette skogen bak i *Pesta kommer*, (gjengitt s.8) og i de golde, knudrete klippene ytterst mot havet i *Pesta drager* (gjengitt s. 16). Illustrasjonen til *Øde* gjenspeiler også et minne fra Skåtøy: I *Folk og trolld* forteller Kittelsen at «Det var tungere enn tungt da vi forlot vårt første lille hjem. Alt var tomt og øde. Det gamle skjærerede utenfor stod ensomt og mørkt mellem de nakne ribbede grener». Kittelsen anvendte gjerne gamle inntrykk og motiver for andre formål og i nye sammenhenger. I *Pesta farer landet rundt* (gjengitt s. 13) gjenfinner vi for eksempel i detalj motivet *Sund i Lofoten* fra en saklig og sirlig pennetegning fra 1888, (gjengitt s. 12) om enn konsekvent oversatt ved hjelp av pensel og sort fettstift til *Svartedauens* ødslige tone.

Sund i Lofoten. (1888)(Penn) Nasjonalgalleriet.

Kat. nr. 6. Svartedauen, til «Hun farer landet rundt».
(1894 - 96)

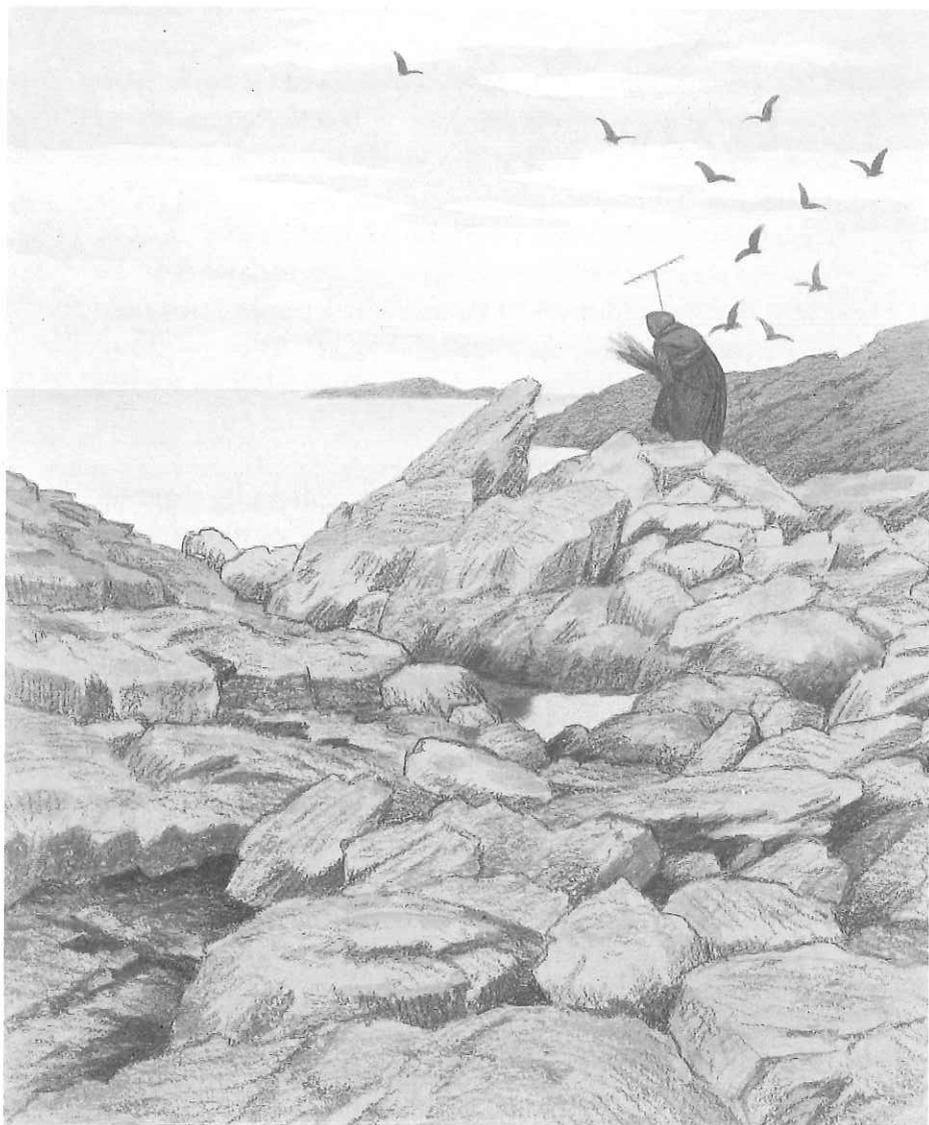

Kat. nr. 8, Svartedauen, Pesta i trappen. (1894 – 96)

Mot den storslagne og golde Lofoten-naturen og det avvekslende skjærgårdslandskapet ved Kragerø, fant Kittelsen altså ingen inspirasjon til sitt illustrasjonsverk i Hvitsten. Men da han endelig kom opp i den frie og eventyrlige skog- og fjellnaturen i Eggedal, hadde han straks emner nok for det som sto igjen. Til husene på Musstad fant han motivet på en nabogård (jft. kat. 63), mens den mørke kroken med sengen og musene vel også kan ha møtt ham på det forlatte Sole. På Sole fant han også motivet til bokens høydepunkt i snikende gru og gysen, *Pesta i trappen* (gjengitt s. 14). Tegningene til *Svartedauen* viser tydelig hvor mye egne opplevelser og studier i marken, så og si, betydde for Kittelsen, hans ofte omtalte fantasi og fabuleringsevne til tross.

Som bokillustrasjoner betraktet, er de 12 helsides tegningene et mesterverk. Komposisjonene er enkle og fortettet og selve tegnemåten – lavingens rikt nyanserte gråtoner, stiftens kornete mellomtone og det stramme islett av svarte pennestreker – er ypperlig tilpasset bildenes fortelling og stemning på den ene side, og den svart-hvite reproduksjonsteknikken på den annen. Klisjémaker og trykkeri (Oscar Andersen) har dessuten gjort et sjeldent fint arbeide. Her er hverken grått slør eller svart grums, men klar nyanserikdom gjennom hele gråtoneskalaen – noe man dessverre ikke kan si om nyere gjengivelser.

Den særegne teknikken, hvor han strukturerer og nyanserer penselens jevne flate med sort stift og penn, hadde Kittelsen tidligere benyttet i noen av tegningene til *Trolldskab*, spesielt i illustrasjonene til «Skogtrollet», «Nøkken» og «Heksen». Sistnevnte minner ikke bare i utførelse, men også i tema og stemning, meget om tegningene av Pesta. *Trolldskab* ble til på Skomvær i 1887-88, samtidig med *Fra Lofoten I* og *II*. I begge har han kombinert egne tekster og tegninger. Mens illustrasjonene i disse bøkene veksler i stil, stemning og kvalitet, er *Svartedauen*, de mangeartede kildene og den lange til-

Kat. nr. 9, Svartedauen, til «Peste drager».

Kat. nr. 13. Svartedauen, til «Tiuren spiller». (1894 – 96)

blivelsestiden til tross, helhetlig og konsekvent i idé og utførelse, uten særlig sjenerende sidesprang eller svake innslag, men overbevisende og gjennomført dystert og dramatisk i tekst og tegning. Som bokverk er nok *Svartedauen* Kittelsens mest vellykte.

* * *

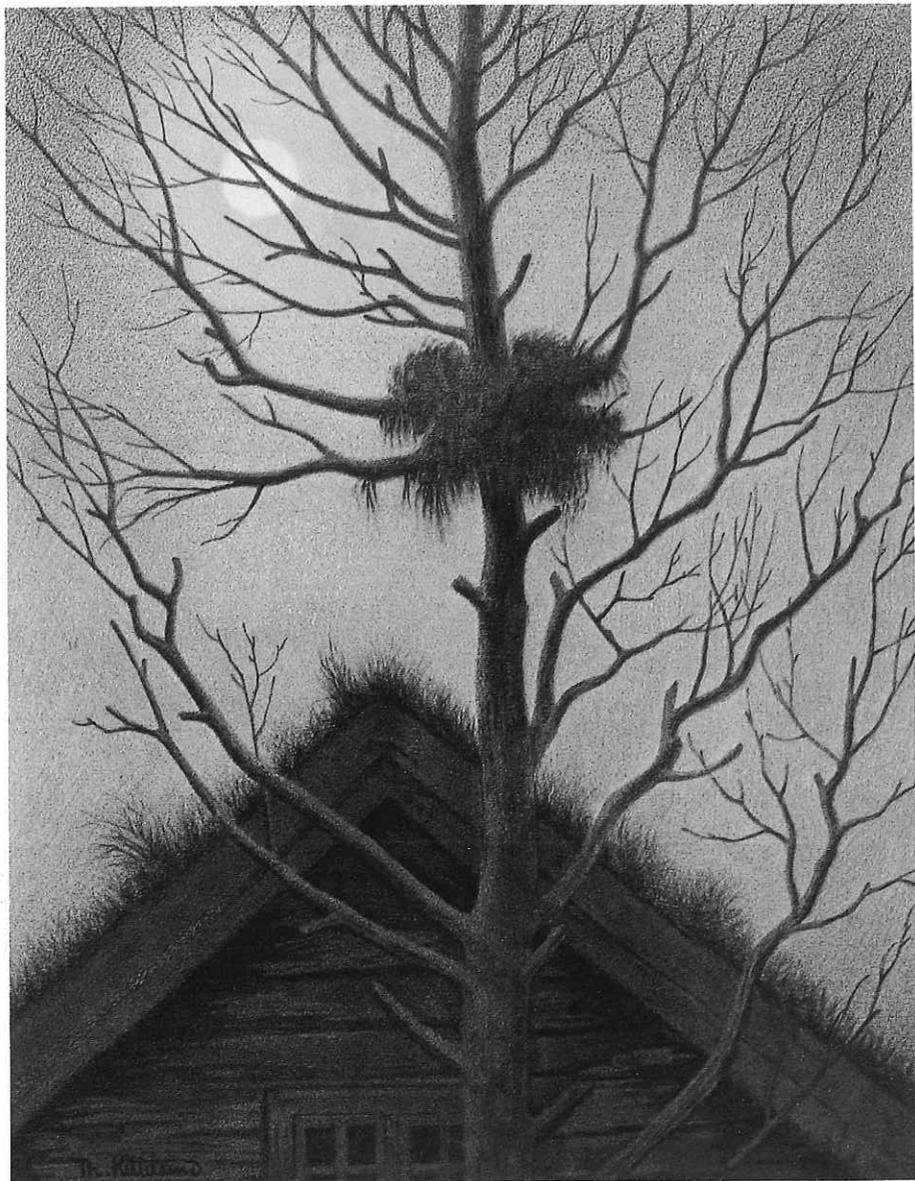
Et par år etter at *Svartedauen* var tegnet og trykt, tok Kittelsen opp igjen en rekke av motivene i større format og i blandingsteknikk med farge. Istedenfor den grå laveringen og den sorte stiftet, brukte han akvarell og fargestift. I 1901 gjentok han motivet i den ovale vignetten til «Soper hver krok» (jfr. kat. 16) og i 1904 *På hesteryggen* til «Hun farer landet rundt», *Pesta farer landet rundt* (gjengitt s. 21, jfr. kat. 17), *Over sjø og elv* (jfr. kat. 19), *Øde* (gjentatt i litografi av O. Ruud, gjengitt s. 19), *Trollfugl* (Tiuren spiller)* og innledningstegningen med hytta i skogkanten**. Fra 1907 er *Pesta kommer* (*Hjem*, Rasmus Meyers Samlinger) og 1911 *Mor der kommer en kjærring* (gjengitt s. 23, jfr. kat. 18).

På grunnlag av litografiet etter *Øde*, konsentrasjonen om 1904 for flere av fargegjentagelsene og andre tilsvarende gjentagelser av eldre komposisjoner (f.eks. *På veien til gilde i trollslottet*, jfr. kat. 36; *Hvitebjørn kong Valemon*, jfr. kat. 44), andre litografier av O. Ruud etter tegninger i tilsvarende teknikk, samt denne teknikkens slektskap med litografiets karakter, gjør det fristende å spørre om Kittelsen utførte disse variantene og eventuelt andre tegninger nettopp med henblikk på litografisk mangfoldiggjøring. Kittelsen var først og fremst tegner og illustratør, humorist, satiriker, eventyrforteller og naturpoet, for hvem det folkelige og mangfoldiggjorte bilde var en naturlig meddelelsesform. Grafikken, både det som veggbilde velegnete fargelitografiet og den med pennetegningen beslektede svart-hvite streketsningen, turde ha budt Kittelsen uttrykksmuligheter – også økonomiske? – om han hadde vært yngre eller grafikken her hjemme eldre.

* *Øde* og *Trollfugl* jfr. utst.kat. Kunstnerens Hus 1941 nr. 85 og 86.

** L. Østby, *Theodor Kittelsen*, Oslo 1975, s. 152.

* * *

Øde, litografi av O. Ruud, 1904.

2-13: 12 helsides illustrasjoner.

Lavering, penn, blyant og sort stift. 27 x 22,5. Usign.
(1894-96). P.E.

2. TIL «HØSTKVÆLD»

3. TIL «PESTA KOMMER»
(Gjengitt s. 8)

4. TIL «MOR DER KOMMER EN KJÆRRING»

5. TIL «FATTIGMANDEN»

6. TIL «HUN FARER LANDET RUNDT»
(Gjengitt s. 13)

7. TIL «HUN SOPER HVER KROK»

8. PESTA I TRAPPEN
(Gjengitt s. 14)

9. TIL «PESTA DRAGER»
(Gjengitt s. 16)

10. TIL «ØDE»

11. TIL «MUSSTAD»

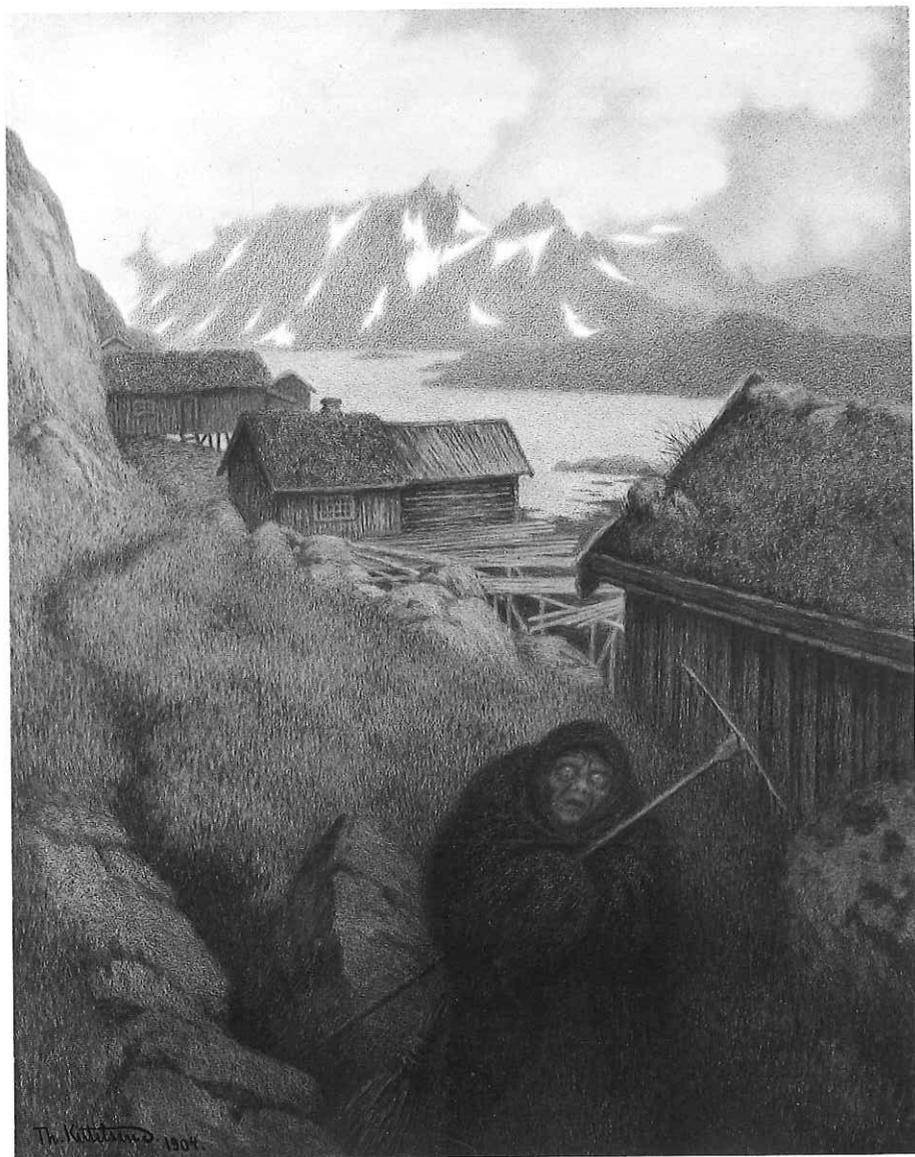
12. TIL «DEN GAMLE KIRKE»

13. TIL «TIUREN SPILLER»
(Gjengitt s. 17)

14. VIGNETT TIL «SOPER HVER KROK»
Penn og levering. Oval 10,4 x 14,9.
P.E.

15. VIGNETT TIL «PESTA DRAGER»
Penn og lavering.
P.E.

Gjengitt på katalogens bakside.

Kat. nr. 17. Pesta farer landet rundt. 1904.

Kat. nr. 16. Pesta på fjellet. 1901.

16. PESTA PÅ FJELLET (Pesta kommer; Soper hver krok)
Blandingsteknikk. 36 x 44. Sign. 1901.

P.E.

Gjengitt s. 22.

Gjentagelse av motiv fra vignett i *Svartedauen*, jfr. kat. 14.

17. PESTA FARER LANDET RUNDT
Blandingsteknikk. 65 x 52. Sign. 1904.

Nasjonalgalleriet.

Gjentagelse av motiv fra helsideillustrasjon i *Svartedauen*, jfr. kat. 6.

18. OVER SJØ OG ELV

Blandingsteknikk. 44 x 67. Sign. 1904.

P.E.

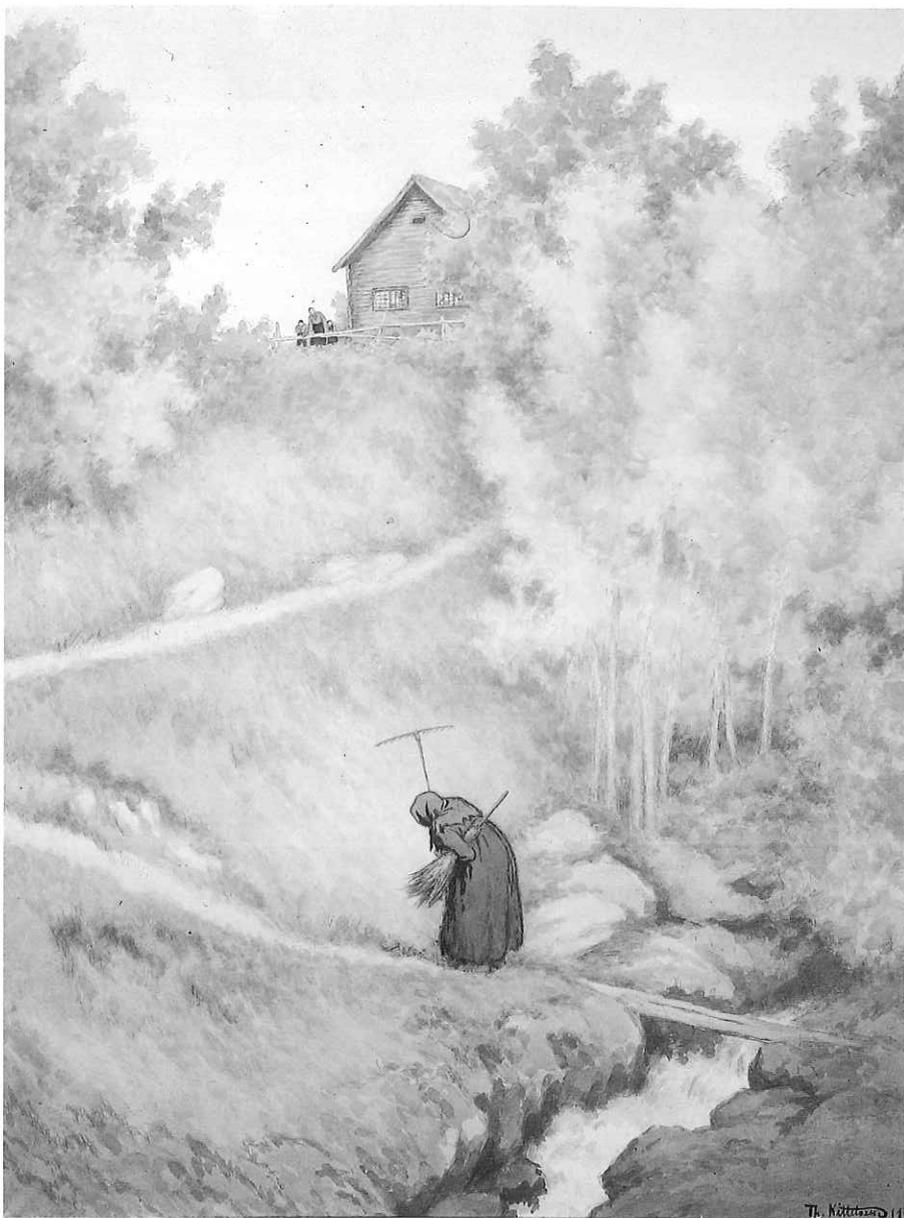
Gjentagelse av motiv fra illustrasjon i *Svartedauen*.

19. MOR DER KOMMER EN KJÆRRING (Pesta kommer)
Akvarell. 80,5 x 60,5. Sign. 1911.

P.E.

Gjengitt s. 23.

Gjentagelse av motiv fra helsideillustrasjon i *Svartedauen*, jfr. kat. 4.

T. Nittens

Kat. nr. 19. Mor der kommer en kjærring. 1911.

EVENTYRILLUSTRASJONER

Svartedauen ble Kittelsens siste arbeid av denne typen hvor han kombinerte tekst og tegninger innen én tematisk ramme. Han hadde nok ønsket å utgi *Tirelil-Tove* samlingen (12 akvarell-fargestift tegninger, inspirert av tema fra Andreas Faye og utført for Olaf Schou 1900), men måtte skrinlegge dette sammen med håpet om å få utgitt *Jomfruland* samlingen fra 1893.

De første årene på Sole og i Lauvlia hadde han en rekke illustrasjonsoppgaver, både i bøker og forskjellige hefter, men lite av dette synes å ha opptatt eller begeistret ham i særlig grad. Det gledet ham derimot enormt da han i 1905 av forlegger Hegel ved Gyldendalske Boghandel i København ble spurt om å være med å illustrere en ny utgave av de eventyrene fra Asbjørnsens enesamling som ikke var tatt med i den illustrerte utgaven i 1879.* Utvalget ble redigert av Moltke Moe og trykket og utgitt i Kristiania og København i 1906/07 (*P. Chr. Asbjørnsens illustrerede eventyr. Udvalgte folkeeventyr. Ny samling*). Opprinnelig skulle Erik Werenskiold også ha vært med, men han falt fra og Kittelsen ble ene-illustratør av de 21 eventyrene som tilsammen fikk 56 illustrasjoner.

Det var nå gått nesten 20 år siden Kittelsen sist hadde utført illustrasjoner til Asbjørnsen og Moes eventyr. Som kjent var han i 1881 på Werenskiolds anbefaling blitt trukket inn i arbeidet med å illustrere et barneutvalg som Asbjørnsen ga ut hos Gyldendalske i København (*Eventyrbog for Børn. Norske Folkeeventyr af P. Chr. Asbjørnsen og Jørgen Moe, I – III, 1883-87*). Illu-

**Norske Folke- og Huldreeventyr i Udvalg ved P. Chr. Asbjørnsen*. Med illustrasjoner efter Originaltegninger af P. M. Arboe, H. Gude, V. St. Lerche, Eilif Peterssen, A. Schneider, Otto Sinding, A. Tidemand og E. Werenskiold, København, 1879.

strasjonene var hovedsakelig fordelt mellom Werenskiold og Kittelsen som i flere år samarbeidet om denne oppgaven. Sammen med Werenskiolds illustrasjoner til 1879-utgaven, utgjør disse den nasjonale skatt av tegne-, illustrasjons-, og fortellerkunst som siden er blitt stående som innbegrepet av «eventyrtegningene». Blant Kittelsens finnes for eksempel *Smørbukk* (gjengitt s. 25.), *Haugkjerringa*, *Haren som lo så kjeften sprakk* (gjengitt s. 25) og de kjente og kjære tre trollene og den prekende reven til «Gullfuglen».

I mange av Kittelsens tegninger, spesielt de tidlige, merkes tydelig hans avhengighet av Werenskiold, hvilket ikke har vært til ulempe for det endelige resultat. Men også de senere, som tydeligere bærer preg av Kittelsens mer uvørne og frodige fortellerstil, hører til hans aller beste i denne genren. De aller fleste er utført i penn, tildels i en sirlig strekstil, og ypperlig reproduisert i xylografer hovedsakelig utført av F. Hendriksen. I siste bind er imidlertid klisjéer benyttet for tre av Werenskiolds og én av Kittelsens illustrasjoner. Kittelsens laverte tegning til «Veslefrikk med Fela» (gjengitt s. 26) og Werenskiolds av soldaten på låvebroen til «De tre kongsdøtre i berget det blå» er gjengitt i autotypi mens strekklijé vel er brukt for Werenskiolds to kulltegninger til det samme even-

Veslefrikk og fattigmannen. (1886) (Lavering og penn)
Nasjonalgalleriet.

tyret. Werenskiold hadde også til 1879-utgaven levert noen laverte pennetegninger (f.eks. til «Småguttene som traff trol-
lene på Hedalsskogen») hvis velklingende gjengivelse opplagt
ikke bare skyldes xylografens dyktighet, men også tegnerens
innsikt i xylografiets uttrykksmuligheter og begrensninger.
Selv om disse ble vellykte, valgte nok Werenskiold hovedsake-
lig å holde seg til strektegningen ut fra hensynet til den aktu-
elle reproduksjonsteknikk. Med sinkklisjéens og autotypiens
nye muligheter for gjengivelse av teksturer og gråtoner, tok
Werenskiold ikke bare penselen men også kullstiften i bruk i
sine illustrasjoner.

Da Kittelsen i 1905/06 tok fatt på illustrasjonene til den nye
eventyrutgaven, var xylografiet forlengst helt fortrent av de
fotomekaniske reproduksjonsmetoder. Som tidligere frem-
hevet, hadde Kittelsen allerede tildels i *Trolldskab*, men i særde-
leshet i helsideillustrasjonene til *Svartedauen* funnet frem til en

sammensatt tegneteknikk med et variert valør- og strukturregister. Hans spesielle kombinasjon av pensel, blyant, stift og penn setter store krav til gjengivelsesteknikken, men kan hos en klisjémaker og en trykker med det rette håndlag og øye, resultere i usedvanlig rike svart-hvitt reproduksjoner.

En tilsvarende tegnemåte, men uten penn og derfor mindre markert og dyster, benyttet Kittelsen nettopp på denne tiden i noen illustrasjoner til en eventyrsamling skrevet av Reidar Müller. Samlingen ble aldri utgitt, men noen fornøyelige tegninger er bevart, for eksempel *Troll som vasker ungen sin* (kat. 20, gjengitt s. 28) og *Tungubben og blakken* (kat. 21, gjengitt s. 27). I de nye illustrasjonene til Asbjørnsens eventyr brukte Kittelsen den samme teknikken med en samlende lavert bunntone og enkelte mørkere partier fylt inn med penselen, hvorpå han tegner inn former, teksturer og ytterligere valøraksenter med en bløt blyant og/eller en kornete stift.

Kat. nr. 21. Tungubben og blakken. (1905)

Kat. nr. 20. Troll som vasker ungen sin. (1905)

Kat. nr. 22. Foreldrestolthet. (1905)

Også fortellerstilen er denne gangen en helt annen med dominerende innslag av anekdotisk, tildels karikert, folkeskildring tydelig inspirert av det lokale bygdemiljø. Noe av det eventyrlige og fantastiske er fortsatt med. For eksempel trollet, som forøvrig slett ikke opptrer så ofte i de egentlige eventyrene som folk flest tror. Det er her er blitt mer tomsete og godslig (til «Rødrev og Askeladden», kat. 23, gjengitt s. 32) enn det gapende uhyret i barneutvalget (til «Gullfuglen», 1883). Fantastisk og uhyrlig er også den enorme kjetta som med glupsk blick og svulmende vom kommer veltende imot oss (kat. 29, gjengitt s. 37). Eventyrlig, men mildere og mer symbolladet, er skildringen av prinsessen og hvitebjørnen (kat. 30, gjengitt s. 39). Romantisk og stemningsfull er også slottet bakom skogene mot de fjerne blåner (til «Den grønne Ridder», kat. 28. Sammen med gutten som kommer ridende over fjellet til «Gullslottet som hang i luften», representerer dette et nytt innslag av naturskildring i eventyrillustrasjonene.

Kat. nr. 27. Gårdsfolket til bords («Syv års gammel grøt»).
(1906)

Eventyrlig og trolsk naturstemning finner vi også på bokens omslag der granåstrollet i måneskinnsnatten stirrer mot oss med sitt ene lysende øye (kat. 40, gjengitt på katalogens forside).*

Umiddelbart etter at denne illustrasjonsoppgaven var avsluttet, tegnet Kittelsen nye illustrasjoner til de fem eventyrene Otto Sinding hadde illustrert i barneutvalget (i bind II, 1884) som så ble utgitt i delvis fornyet skikkelse i 1908 (*Eventyrbok for Børn. Norske Folkeeventyr af P. Chr. Asbjørnsen*. Revidert utgave ved Moltke Moe, Kristiania, 1908). Teknikken er tildels den samme som i de forrige eventyrtegningene (f.eks. til «De tolv villender», kat. 31, gjengitt s. 40), tildels supplert med en grov pennestrek. (I enkelte senere utgaver er noen av disse erstattet med rene pennetegninger, jfr. f.eks. nettopp omtalte illustrasjon til «De tolv villender» i 1936-utgaven, tegning i Nasjonalgalleriet).

I illustrasjonene til to nye barneutvalg som han deretter utførte for Aschehoug (Asbjørnsen og Moe, *Barneeventyr*, Kristiania, 1909 og *Nye Barneeventyr*, 1910) benyttet han kun penn. Hverken i utførelse eller fortelling er disse særlig vellykte. De er heller ikke tatt med i senere eventyrutgaver.

Kittelsens mange eventyrillustrasjoner fordeler seg altså hovedsakelig i en tidlig og sen fase av hans liv, og ble til under forskjellige reproduksjonstekniske betingelser, momenter de så ubetinget bærer preg av. Og det er forstemmende å se i hvilken grad innbyrdes plassering og slette gjengivelser i noen senere utgaver svekker helhetsinntrykket av hans innsats som eventyrtegner og bokillustratør.

*Utformningen av omslagene har forleggeren øyensynlig ikke lagt så stor vekt på. Denne tegningen stemmer jo i og for seg ikke godt over ens med bokens innhold. På omslagene til de to heftene boken er delt i i et annet opplag, er gjengitt *Gullslottet som hang i luften* og *Hvitebjørn kong Valemon*, begge tilført noen fargetoner i reproduksjonen. Disse er så benyttet om igjen i en senere eventyrutgave der disse to eventyrene ikke er med (*Eventyrbok for børn, I–III*, Kristiania, 1908).

Kat. nr. 23. Hau; hau det skulle troll være blindebukk lenger («Rødrev og Askeladden»). (1906)

20. TROLL SOM VASKER UNGEN SIN

Lavering og sort stift. 35 x 25. Sign. (1905).

P.E.

Gjengitt s. 28.

Illustrasjon til en ikke utgitt eventyrsamling av Reidar Müller.

21. TUNGUBBEN OG BLAKKEN

Lavering og sort stift. 25 x 26. Sign. (1905).

P.E.

Gjengitt s. 27, som foregående.

22. FORELDRESTOLTHET

Lavering og sort stift. 29 x 19.

P.E.

Gjengitt s. 29.

Antagelig også illustrasjon til Müllers eventyr.

23 – 30: Illustrasjoner til *P. Chr. Asbjørnsens illustrerede eventyr. Udvalgte folkeeventyr. Ny samling.* Utgitt av Molkte Moe, Kristiania, 1907.

23. HAU, HAU DET SKULLE TROLL VÆRE BLINDEBUKK
LENGER

Lavering, blyant og sort stift. 42 x 30,2. Sign. (1906).

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 32.

Til «Rødrev og Askeladden».

Kat. nr. 24. Den første han møtte på bygaten var en gammel kjerring og hun bar en kurv med lokk over («Gutten som skulle tjene tre år uten lønn»). (1906)

24. DEN FØRSTE HAN MØTTE PÅ BYGATEN VAR EN
GAMMEL KJERRING OG HUN BAR EN KURV MED LOKK
OVER

Lavering, blyant, sort stift og penn. 35,4 x 30. Sign. (1906).

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 34.

Til «Gutten som skulle tjene tre år uten lønn».

25. FÅR JEG DATTER DI? SA GUTTEN

Lavering, blyant og sort stift. 41,1 x 30,2. Sign. (1906)

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 35.

Til «Gutten som skulle tjene tre år uten lønn».

Kat. nr. 25. Får jeg datter di? sa gutten («Gutten som skulle tjene tre år uten lønn»). (1906)

Kat. nr. 26. Mor, mor, brura mi har horn som en geitebukk!
(«Gale-Mattis»). (1906)

26. MOR, MOR, BRURA MI HAR HORN SOM EN GEITEBUKK!

Lavering og blyant. 23,5 x 29,8. Sign. (1906).

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 36.

Til «Gale-Mattis».

27. GÄRDSFOLKET TIL BORDS

Lavering, blyant og penn. 30 x 31,7. Sign. (1906).

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 30.

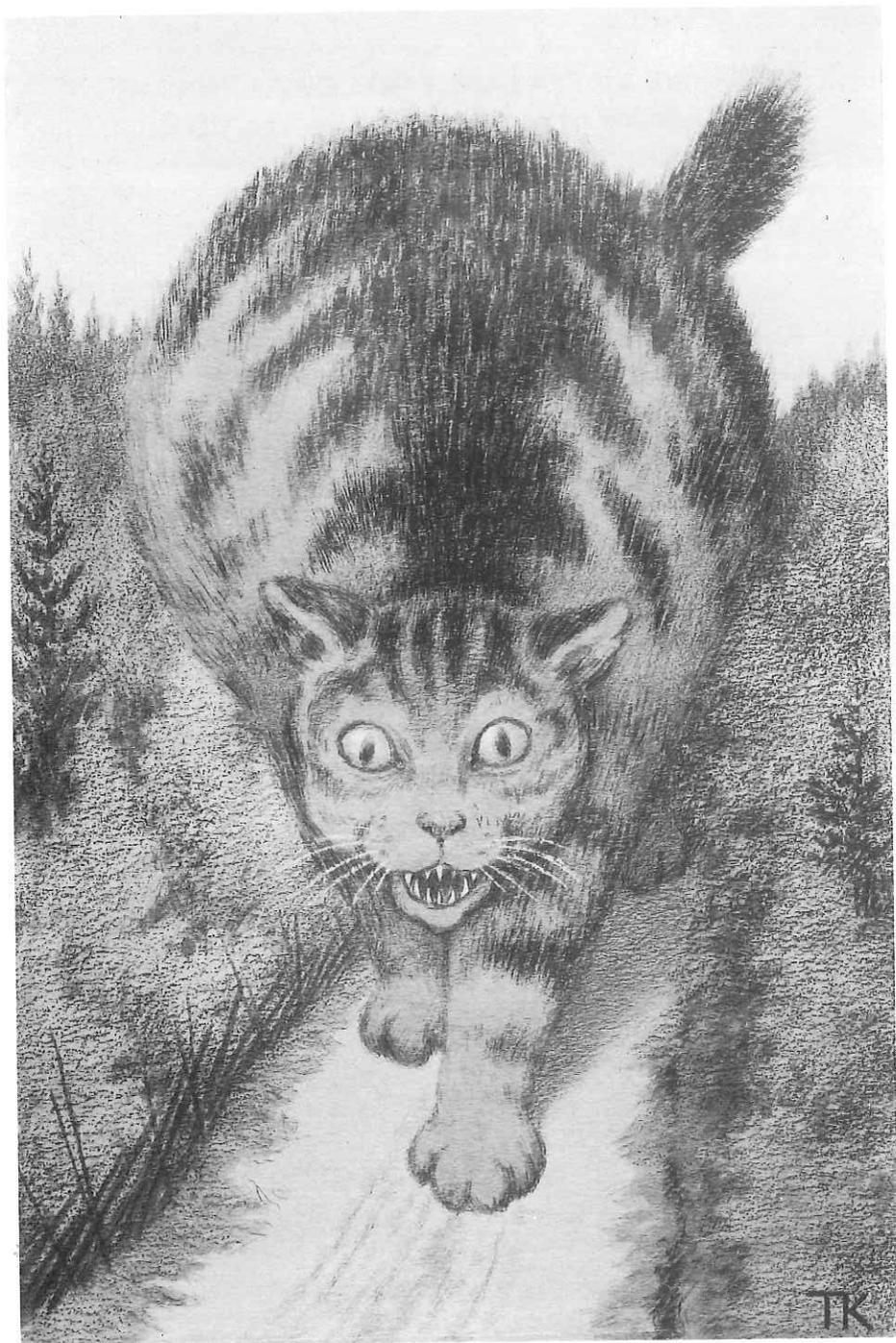
Begynnelsevignett til «Syv år gammel grøt».

28. LANGT OM LENGE KOM DE TIL ET SLOTT, SOM VAR
KLEDD MED SVART

Lavering og sort stift. (1906).

P.E.

Til «Den grønne ridder».

Kat. nr. 29. Så gikk kjetta langt og lenger enn langt
(«Kjetta som var så fæl til å ete»). (1906)

29. SÅ GIKK KJETTA LANGT OG LENGER ENN LANGT
Lavering, blyant og sort stift. 41,2 x 30. Sign. (1906).
Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 37.

Til «Kjetta som var så fæl til å ete».

30. HAR DU SITTET MJUKERE, HAR DU SETT KLARERE?
Lavering og sort stift. 42,3 x 30. Sign. (1906).

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 39.

Til «Hvitebjørn kong Valemon».

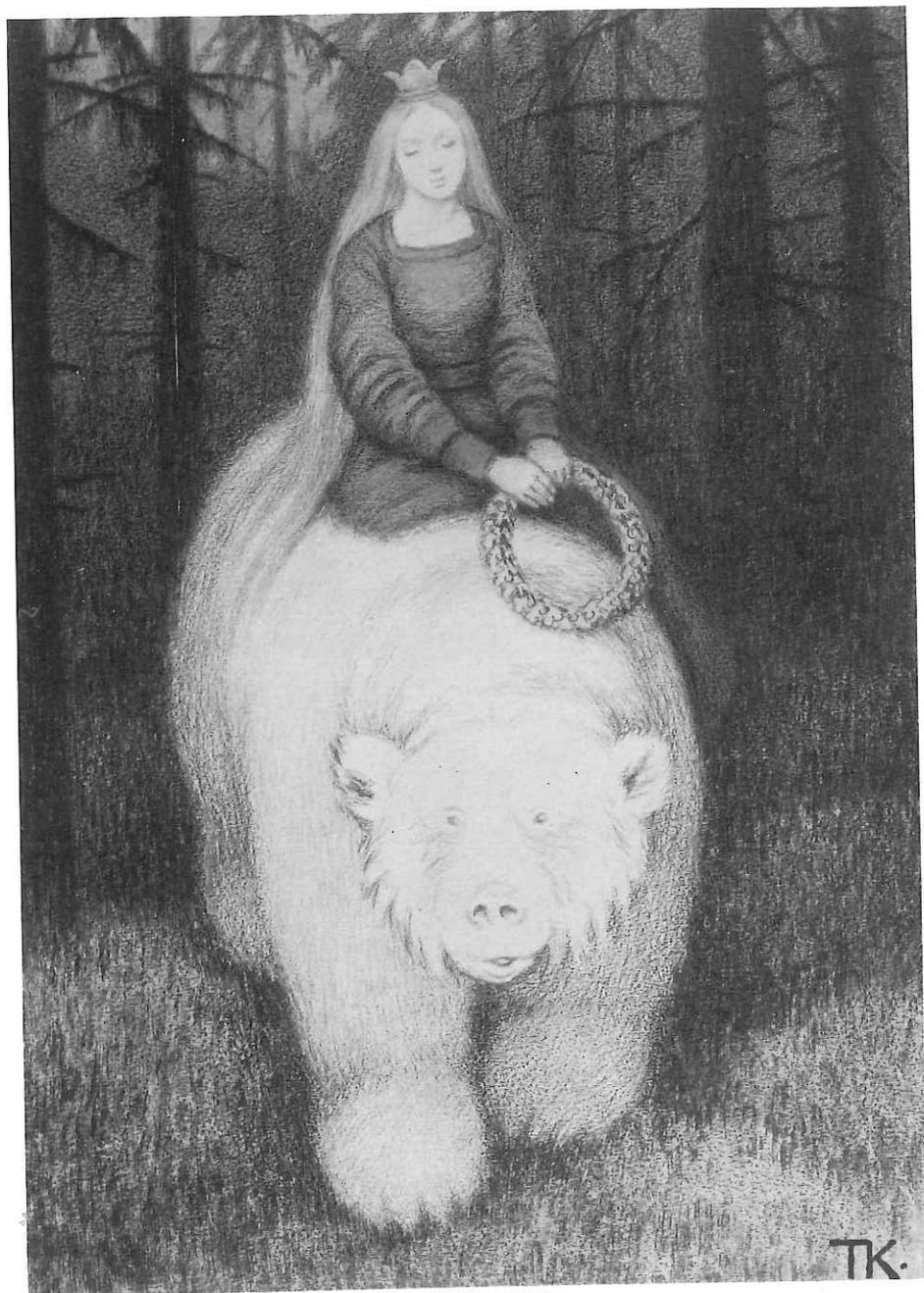
Gjentagelse av motivet i illustrasjon til «Kong Videvalle-
bjørn» i Hallvard Bergh, *Folke- og Huldre-Eventyr ifraa Valdres og
Hallingdal*, Kristiania, 1905.

31. DET SUSTE OG HVINTE I LUFTEN, OG SÅ KOM ALLE
VILLENDENE FARENDE

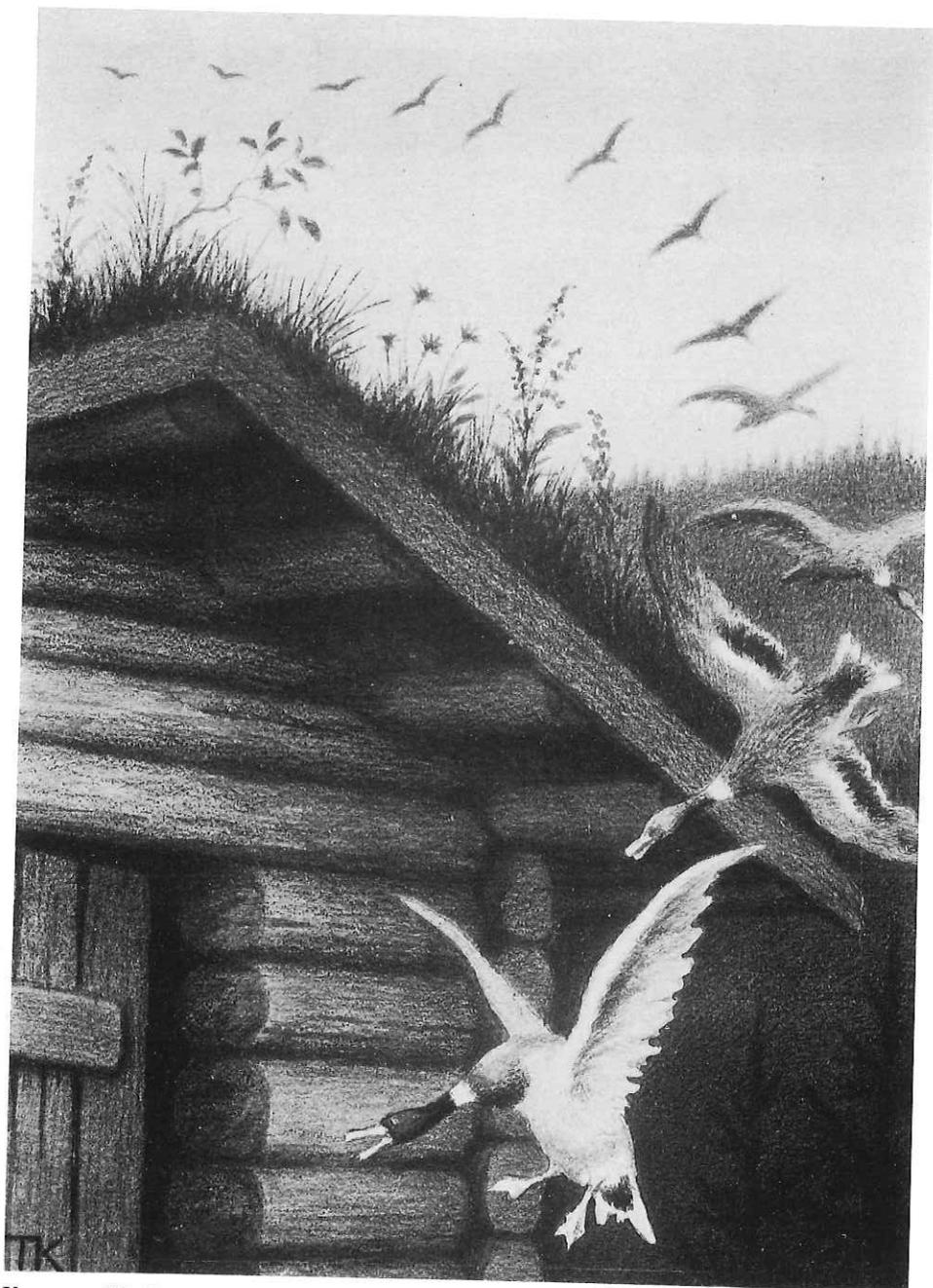
Lavering og blyant. 29 x 21. Sign.

P.E.

Illustrasjon til «De tolv villender», *Eventyrbog for børn. Norske folkeeventyr af P. Chr. Asbjørnsen og J. Moe. Del II. Revidert utgave* ved Moltke Moe, Kristiania, 1908.

Kat. nr. 30, Har du sittet mjukere, har du sett klarere?
(«Hvitebjørn kong Valemon»). (1906)

Kat. nr. 31. Det suste og det hvinte i luften, så kom alle villendene farende («De tolv villender»). (1908)

SAGN OG EVENTYR

* * *

Noen av eventyrtegningene fristet, i likhet med *Svartedauen*. Vil senere gjentagelse i større format og farger. I utstillingen vises *Den store eken utenfor kongsgården*, 1911 (kat. 43, gjengitt s. 53, motiv til «Per og Pål og Espen Askeladd» i 1910-utgaven. P.E.), *Hvitebjørn kong Valemoen*, 1912 (kat. 44, gjengitt s. 57), jfr. kat. 30, til 1907-utgaven) og *Prinsessen som sanker myrull*, 1913 (kat. 46, gjengitt s. 59) til «De tolv villender» i 1908-utgaven, P.E.), Kittelsen tok også andre illustrasjonsmotiver opp igjen på denne måten, for eksempel *På veien til gilde i trollslottet*, 1904 (kat. 36, gjengitt s. 47) som er basert på en pennetegning til *Trolldskab* (1887/88, Nasjonalgalleriet) og de to populære *Nyttårsløyer*, 1903 (kat. 34, gjengitt s. 45), basert på illustrasjon i Theodor Caspari, *Norsk Høifjeld*, Christiania, 1898) og *Vinterkveld*, 1905 (kat. 70, gjengitt s. 85, fra samme).

* * *

Det var forståvidt slett ikke bare i de egentlige eventyrillustrasjonene Kittelsen ga billedlig form og liv til eventyrenes og folkesagnenes skikkelser, situasjoner og stemninger. Denne folkelige forestillingsverden sto hans sinn og billedskapende fantasi nær og ga, sammen med hans intense, stemningsvare og samtidig fabulerende naturopplevelse, stoffet til slike fabelaktige fremstillinger som rottufs-nøkken og skogås-trollet*. Fra Sigdal-tiden foreligger de fornøyelige kornstaur-

* Begge forekommer første gang i *Trolldskab*, 1892, og ble senere gjentatt i flere varianter, jfr. kat. 40, gjengitt s. 48, kat. 37, gjengitt på katalogens forside).

trollene som i måneskinnsnatten vandrer i luntende prose-
sjon nedover åkeren (kat. 33, gjengitt s. 44). Kittelsen har gitt
disse fantasifigurene som vokser direkte ut av naturens
formasjoner en så overbevisende og livaktig form at de er
blitt reelle også for oss. For selv har han jo helt sikkert sett
dem. Denne foreningen av det faktiske og det fantastiske
hvorved det eventyrlige blir naturlig, det balanserte og tro-
verdige i hans såkalte synske realisme, forsvarer Kittelsens
spesielle stilling ikke bare i vår bevissthet, men også i vår
kunsthistorie.

32. LANGT, LANGT BORTE SÅ HAN NOE LYSE OG
GLITRE

Olje. 45 x 68. Sign. (1900).

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 43.

Fra serien *Soria Moria Slott*, 12 oljemalerier med motiver fra
forskjellige eventyr. Gjengitt i litografi av Hans Holm 1915.
Reproduksjoner av hele serien utgitt hos Mittet 1911.

33. KORNSTAUER I MÅNESKINN

Blandingsteknikk. 35 x 50,5. Sign. (1900?)

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 44.

34. NYTTÅRSLØYER. (Vintereventyr)

Blandingsteknikk. 45 x 67. Sign. 1903.

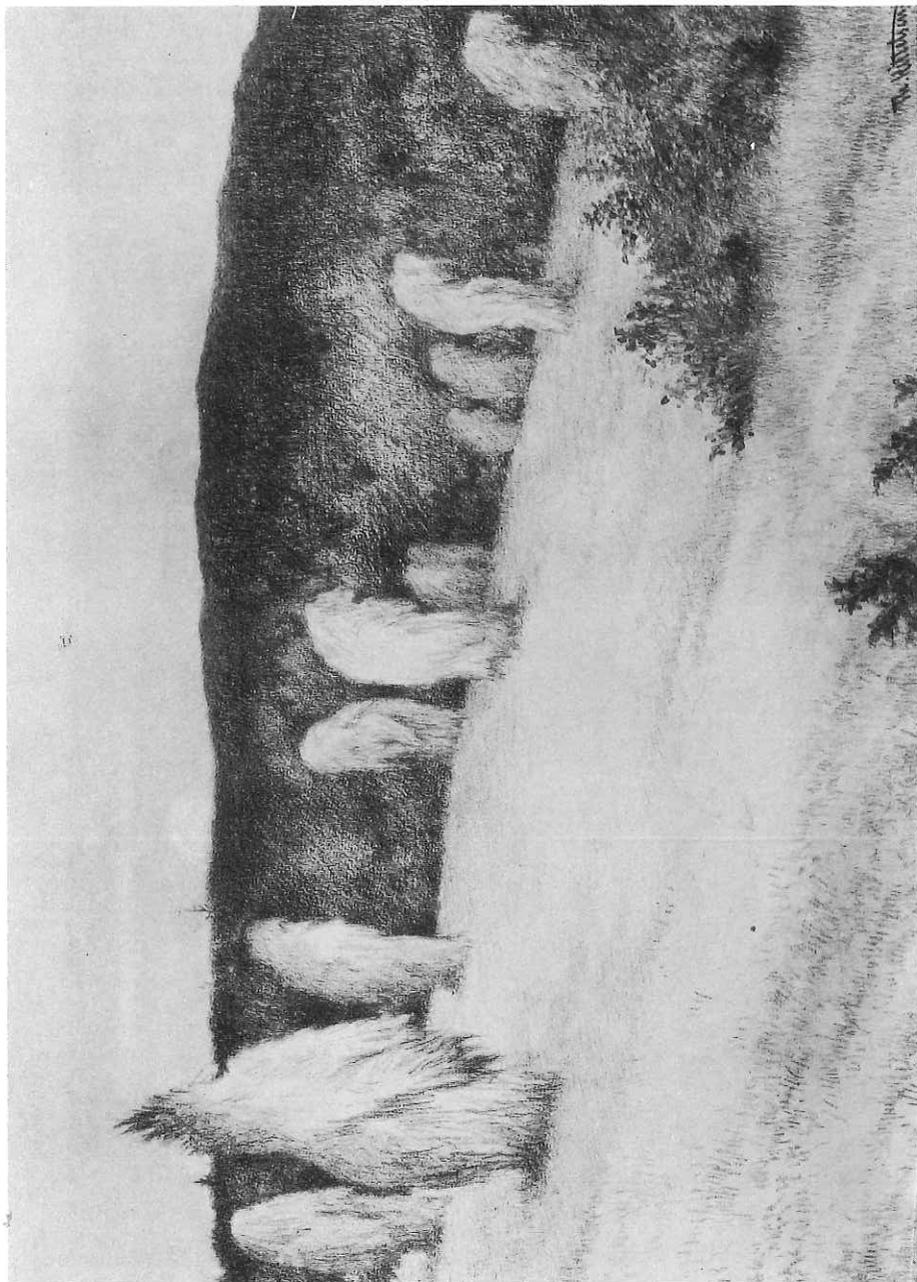
P.E.

Gjengitt s. 45.

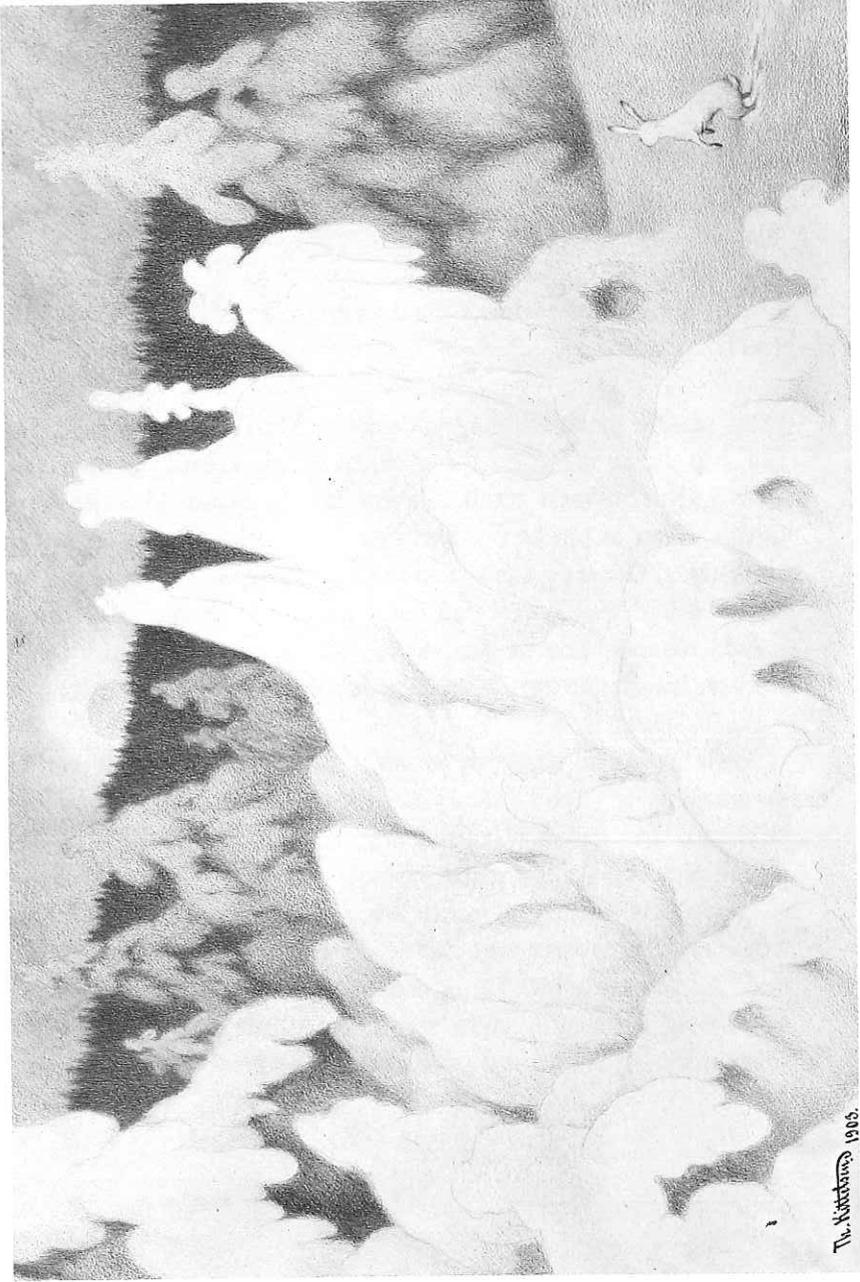
Variant av tema fra «Nyttaarsløier» i Theodor Caspari, *Norsk
Høifield. Stemninger og Skildringer*. Christiania, 1898.

Kat. nr. 32. Langt, langt borte så han noe lyse og glitre. (1900)

Kat. nr. 33. Kornstaur i måneskinn. 1903.

Th. Kittling 1903.

Kat. nr. 34. Nyttårsløyer. 1903.

35. DRAGEN VÅKNER

Blandingsteknikk. 63 x 50. Sign. 1903.

P.E.

36. PÅ VEIEN TIL GILDE I TROLLSLOTTET

Blandingsteknikk. 47,5 x 62. Sign. 1904.

P.E.

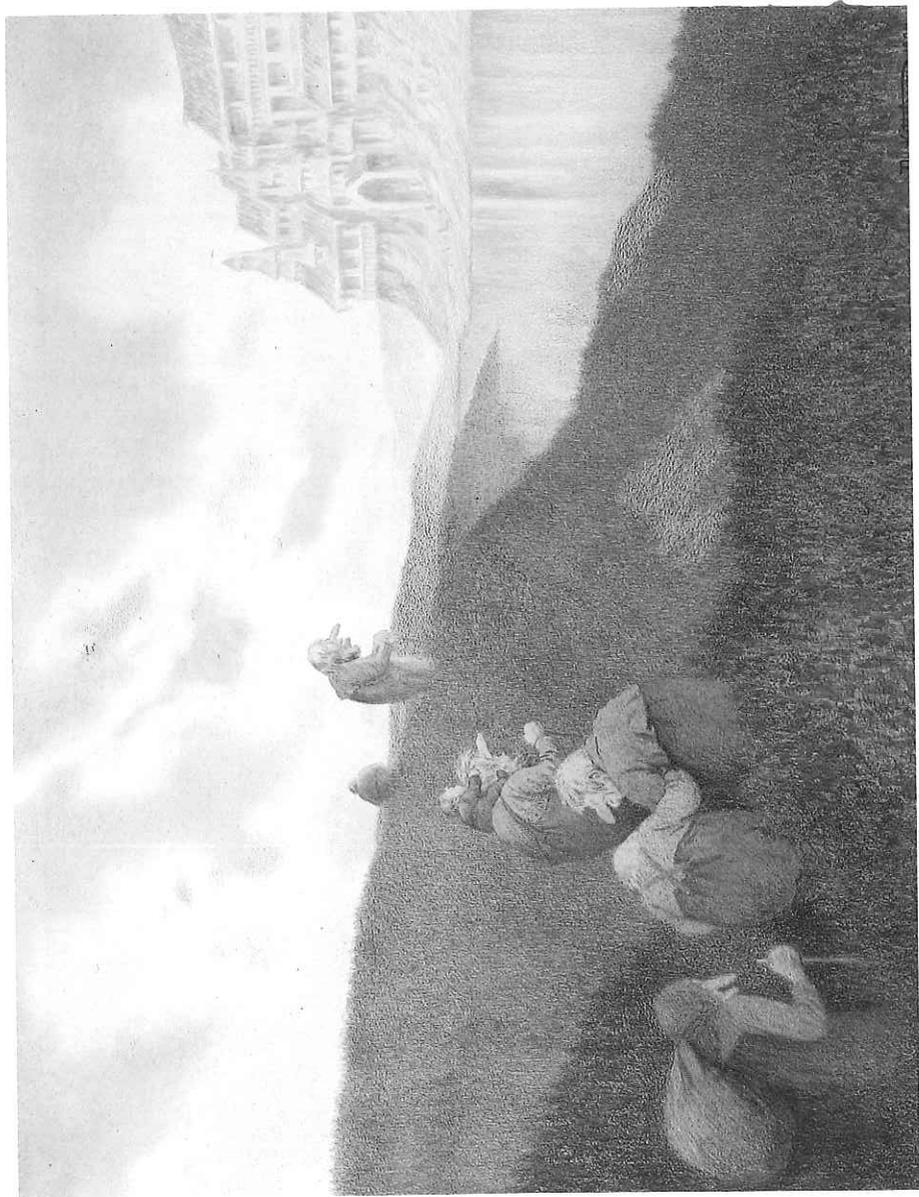
Gjengitt s. 47.

Gjentagelse av motivet i illustrasjon fra 1887/88 i *Trolldskab*, 1892.

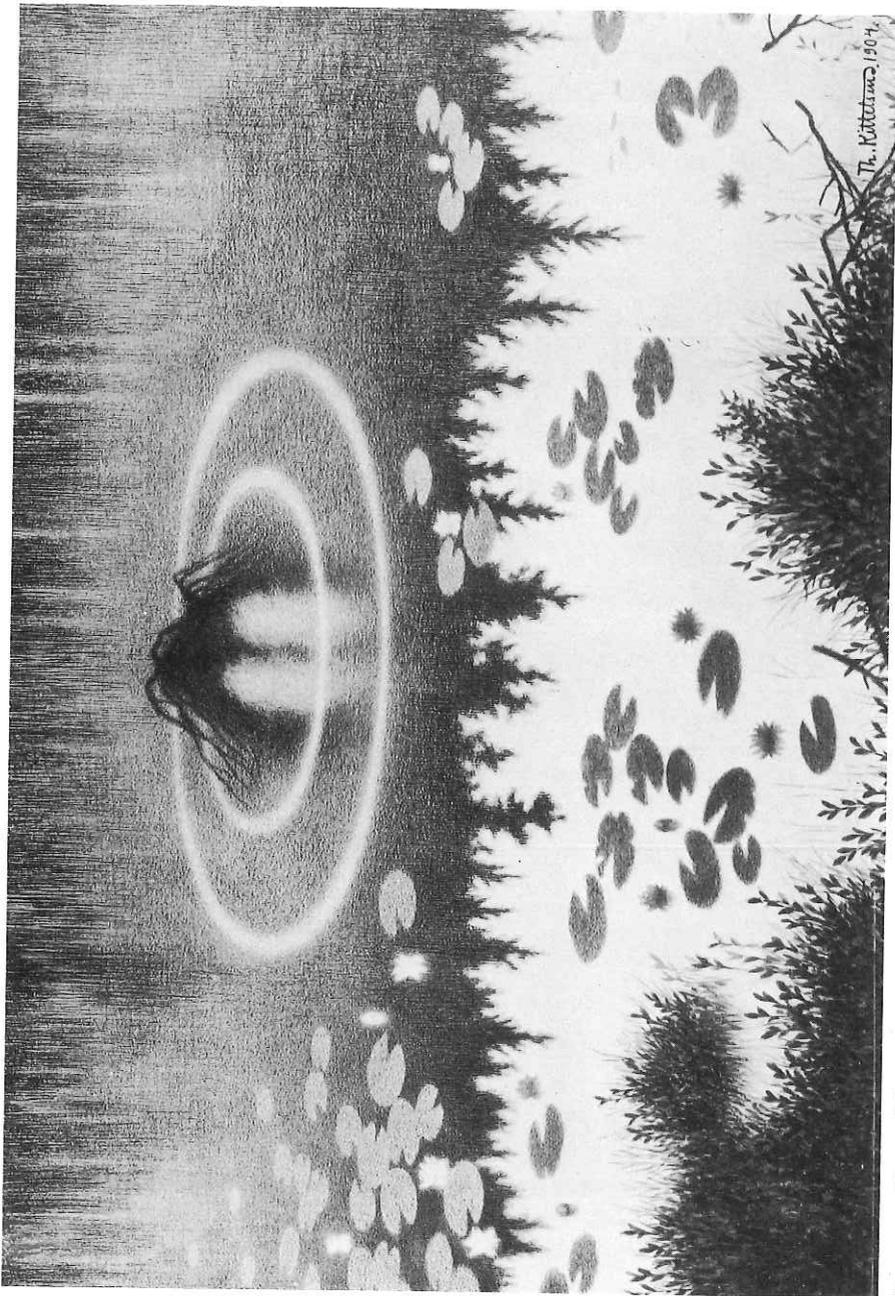
«Der skulde være gilde i trolslottet. Men veien var lang; og saa slog de sig sammen for selskabs skyld, Trond og Kaare og Ivar Eldførpungen og Baard og Bobben paa Musgjerd og gamle Guri Suppetryne. Det bar over fjeld og aas og lange skogheier. Gran og furu stod tæt som lyng og var saa høie, at de naadde dem til midt paa livet. Værst var det for Guri, som havde nistesækken at drage paa. Men om de ikke rak frem før om hundrede aar, kom de tidsnok; saa de havde tiden for sig...

Endelig var de paa rette veien. Langt borte, over de mørke skogaaser og dybe blaaner, flimred der noget som en stjerne... De gamle troldkarene nikked til hverandre, de vidste nok, de skulde finne veien.

Der laa trolslottet. Øinene blev større og større paa troldungerne. Saa meget rart hadde de aldrig vidst der var i verden. Aa nei saa gildt! Tænk, slottet var af guld. Det glitred og spilte sig i det stille dybe vand, og rundt omkring laa der sølvvænder og svømmed og dukked (*Trolldskab*, 1892).

Kat. nr. 36. På veien til gilde i trollsloftet. 1904.

T. Kattelus 1904.

Kat. nr. 37. Nøkken. 1904.

Kat. nr. 38. Haa va detta for noko? 1905.

37. NØKKEN

Blandingsteknikk. 47,5 x 70. Sign. 1904.

Nasjonalgalleriet. Gave fra Olaf Schou 1909.

Gjengitt s. 48.

Variant av motivet i illustrasjon i *Troldskab*, 1892.

«Nøkken er lumsk. Han jager efter menneskeliv. Naar solen gaar ned, maa du agte dig. Han kan ligge i den store straalende tjernliljen, som du strækker haanden efter. Neppe har du rørt ved den, før hængemyren synker under dig, – da griber han dig med sine vaate slimete hænder.» (*Troldskab*, 1892).

38. HAA VA DETTA FOR NOKO?

Blandingsteknikk. 48,5 x 62. Sign. 1905.

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 49.

«Slig forekommer ofte Tilværelsen herhjemme mig – slig som Du kan tænke Dig Folkene inde i den litte Hytten føler det: Angst og knugende Fattigdom. Det er saa meget vakkert herhjemme, bare ikke den evige graa Næringsorgen var tilstede ihvert eneste Fotefar. Dette lusende Uhyre dræber selv den mindste Glæde en straalende Natur kunde sjenke en.» (Brev til Gerhard Munthe 1905).

39. SORGEN

Lavering og sort stift. 26 x 32. Sign.

P.E.

Gjengitt s. 50.

Kat. nr. 39. Sorgen.

Kat. nr. 41. Nøkken som hvit hest. 1907.

40. SKOGTROLL

Blandingsteknikk. 36,3 x 28,1. Sign. (1906).

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt på katalogens forside.

Omslagsillustrasjon til *P. Chr. Asbjørnsens illustrerende eventyr. Udvalgte folkeeventyr. Ny samling*. Utgitt av Moltke Moe, Kristiania, 1907.

Motivet med trolskikkelsen som i tussemørke trer frem av skogåsen, hadde Kittelsen tidligere benyttet i illustrasjonen til «skogtrolde» i *Trolldskab*, Kristiania, 1892.

«Og skogen gav os eventyret. Stort og stilt kom det smygende, som paa bløde lydløse kattefødder. Alt, som før stod forstenet stille, begyndte at røre sig. Derborte springer en fjeldknaus frem. Undring og angst samled sig om den: Den fik øine tog til at le'e paa sig vandred i staaende stilhed lige mod os! Og vi fryded os i angsten, vi elsked den!» (*Trolldskab*, 1892).

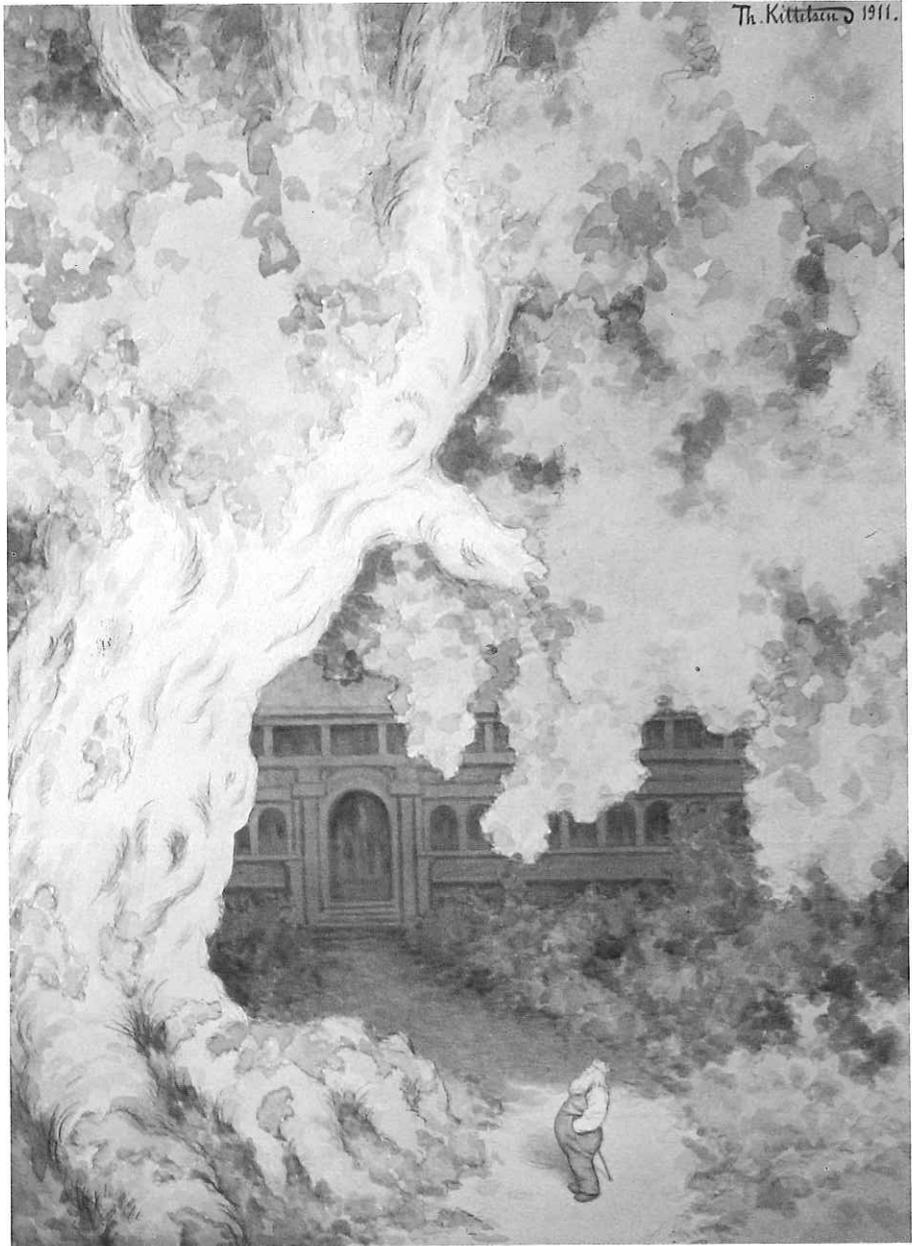
41. NØKKEN SOM HVIT HEST

Blandingsteknikk. 45 x 61. Sign. 1907.

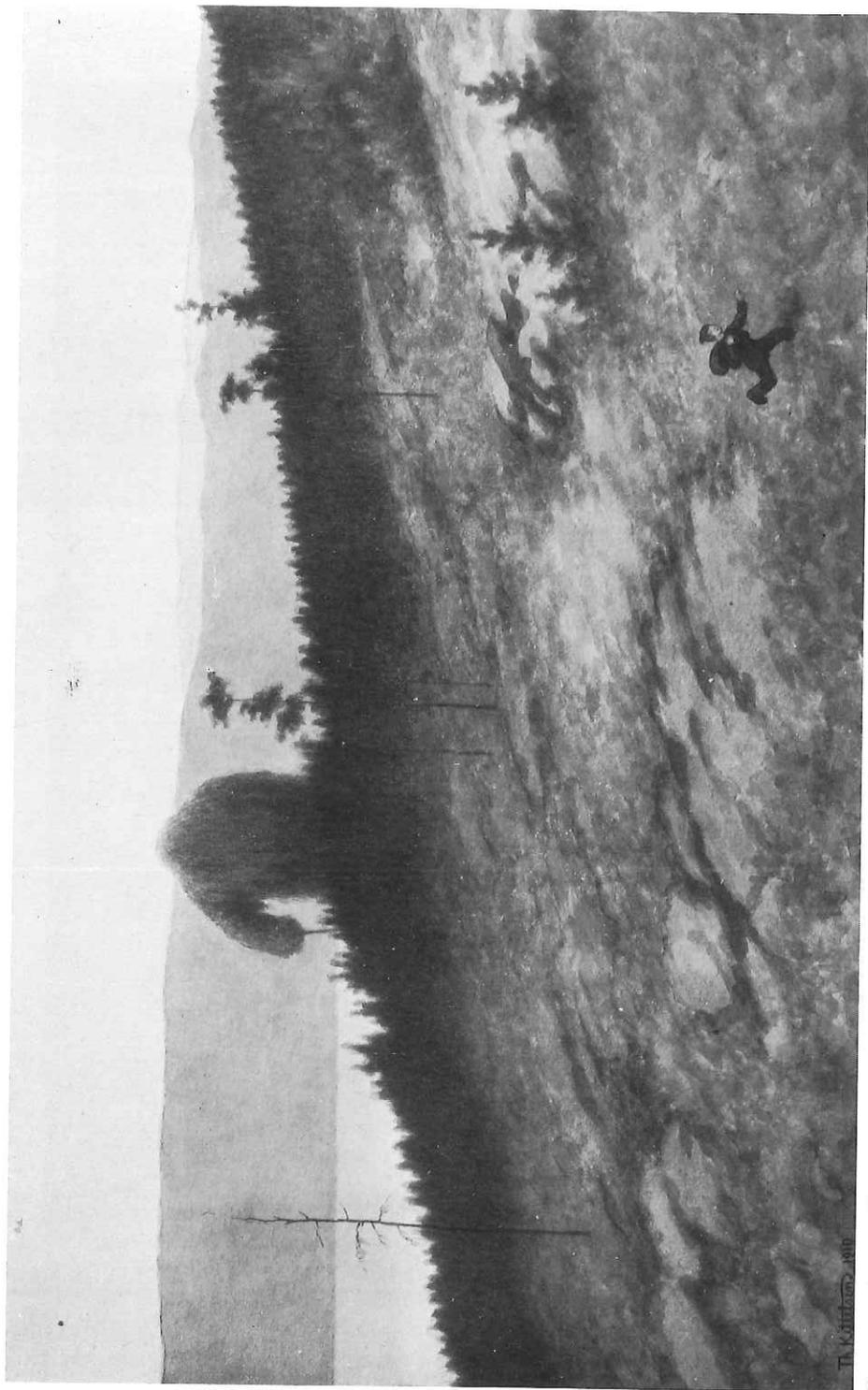
Rasmus Meyers Samlinger.

Gjengitt s. 51.

«Stundom hender det at nøkken skaper seg om til en grå hest, som går og beiter like ved tjernet. Han tenker å få narret en opp på ryggen sin, så setter han lukt på vannet med ham.» (*Trolldskab*, 1892).

Kat. nr. 43. Den store eken utenfor kongsgården. 1911.

T. K. K. K.

Kat. nr. 42. Troll på flya. 1910.

Kat. nr. 45. Nøkken fisker. 1912.

TK.

Kat. nr. 47. Trollet som grunner på hvor gammelt det er.
(1913).

Kat. nr. 44. Hvitebjørn kong Valemon. 1912.

42. TROLL PÅ FLYA

Blandingsteknikk. 44 x 68. Sign. 1910.

P.E.

Gjengitt s. 54.

Gjentagelse av et av motivene i maleriserien *Soria Moria Slott*, 1900.

43. DEN STORE EKEN UTENFOR KONGSGÅRDEN

Blandingsteknikk. 100 x 70. Sign. 1911.

P.E.

Gjengitt s. 53.

Gjentagelse av motivet i illustrasjon til «Per og Pål og Espen Askeladd», *Barneeventyr av Asbjørnsen og Moe*. Utgitt av Moltke Moe, Kristiania, 1910.

44. HVITEBJØRN KONG VALEMON

Blandingsteknikk. 100 x 70. Sign. 1912.

P.E.

Gjengitt s. 57.

Gjentagelse av motivet i eventyrillustrasjonen i *P. Chr. Asbjørnsens illustrerede eventyr. Udvalgte folkeeventyr. Ny samling*. Utgitt av Moltke Moe, Kristiania, 1907. Jfr. kat. 30.

45. NØKKEN FISKER

Blandingsteknikk. 65 x 48. Sign. 1912.

P.E.

Gjengitt s. 55.

Gjentagelse av motiv fra 1907 (Rasmus Meyers Samlinger).

Kat. nr. 46. Prinsessen som sanker myrull. 1913.

46. PRINSESSEN SOM SANKER MYRULL

Blandingsteknikk. 63 x 84. Sign. 1913.

P.E.

Gjengitt s. 59.

Gjentagelse av motivet i illustrasjon til «De tolv Vildænder»,
*Eventyrbog for børn. Norske folkeeventyr af P. Chr. Asbjørnsen og J.
Moe. Del II. Utgitt av Moltke Moe, Kristiania, 1908.*

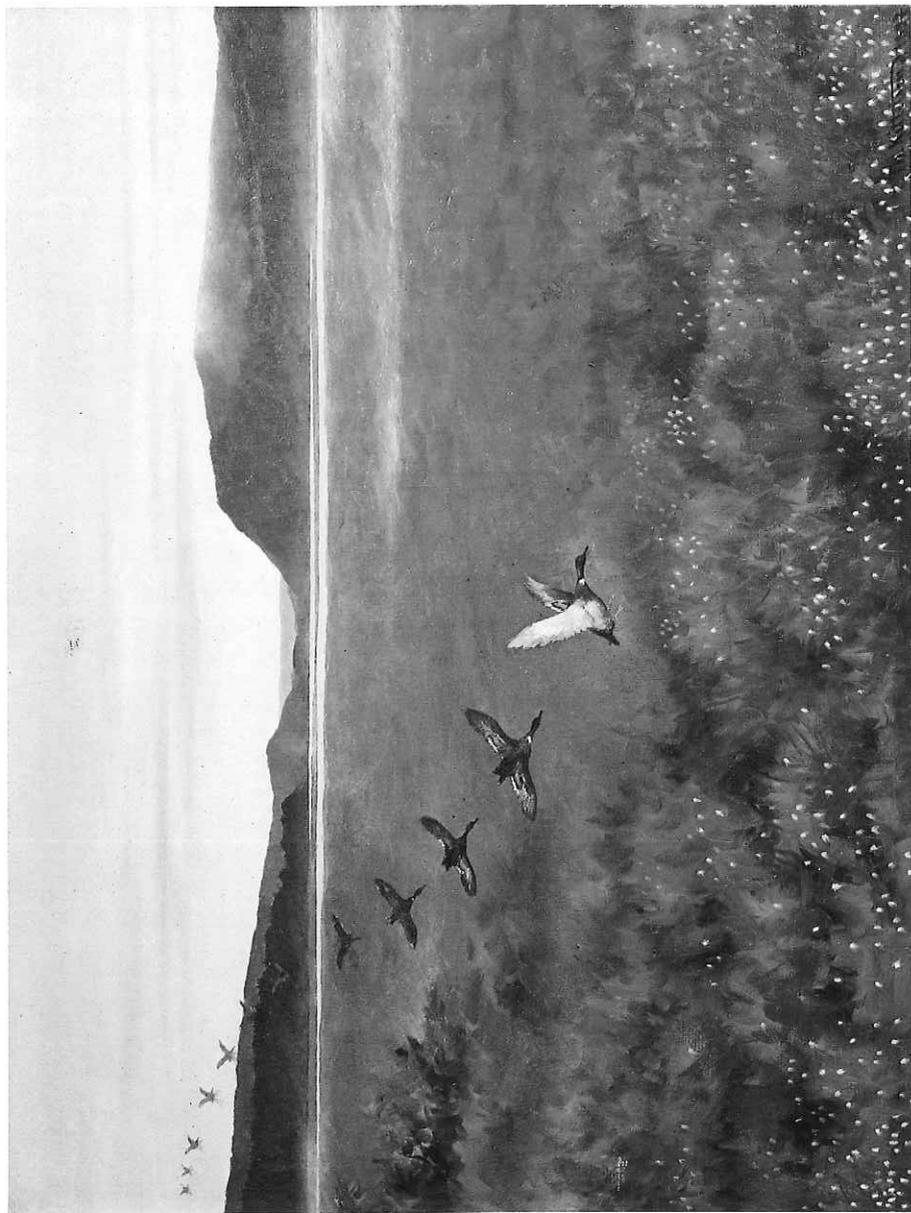
47. TROLLET SOM GRUNNER PÅ HVOR
GAMMELT DET ER

Blyant og laving. 34,3 x 25. (1913).

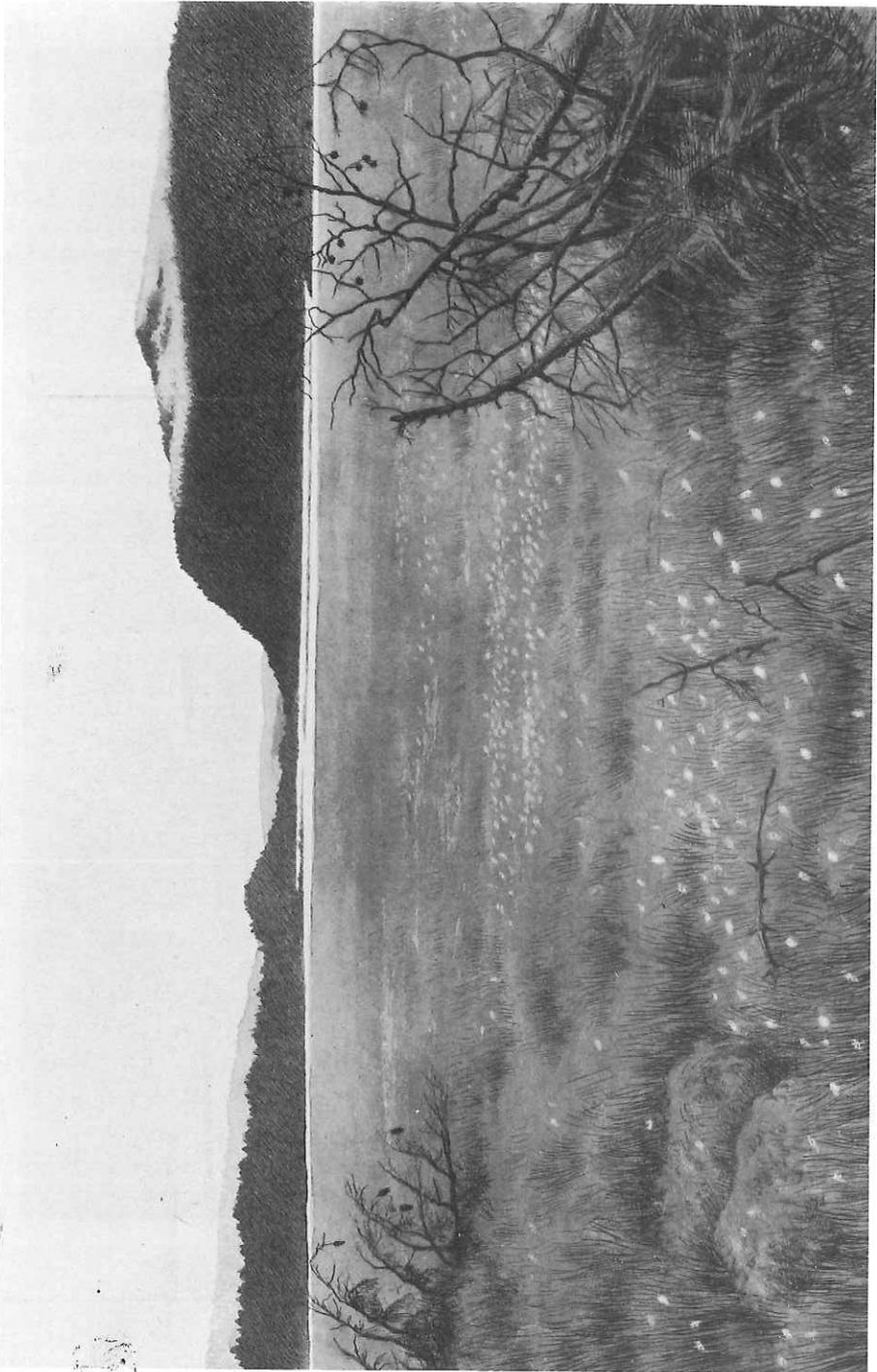
Rasmus Meyers Samlinger.

Gjengitt s. 56.

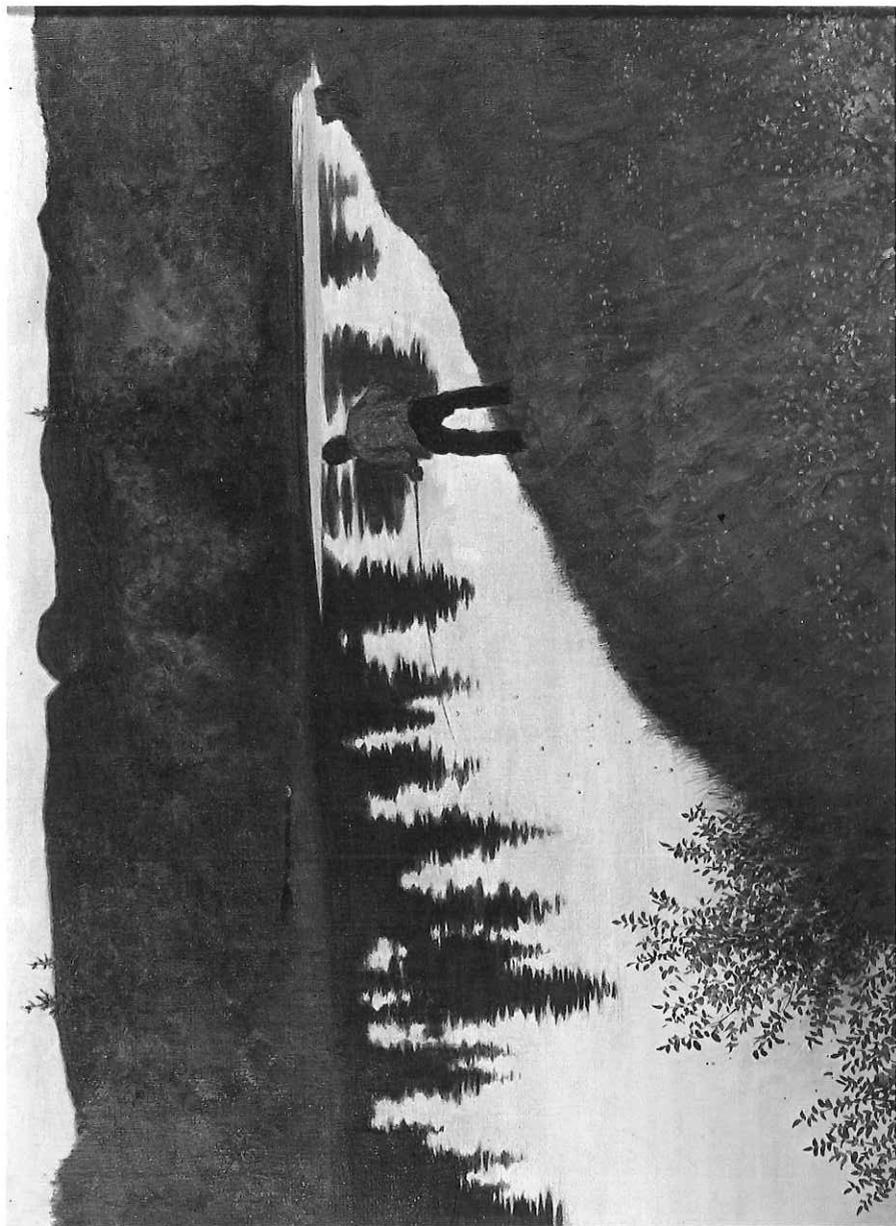
Gjentagelse av motiv fra 1911 (P.E.)

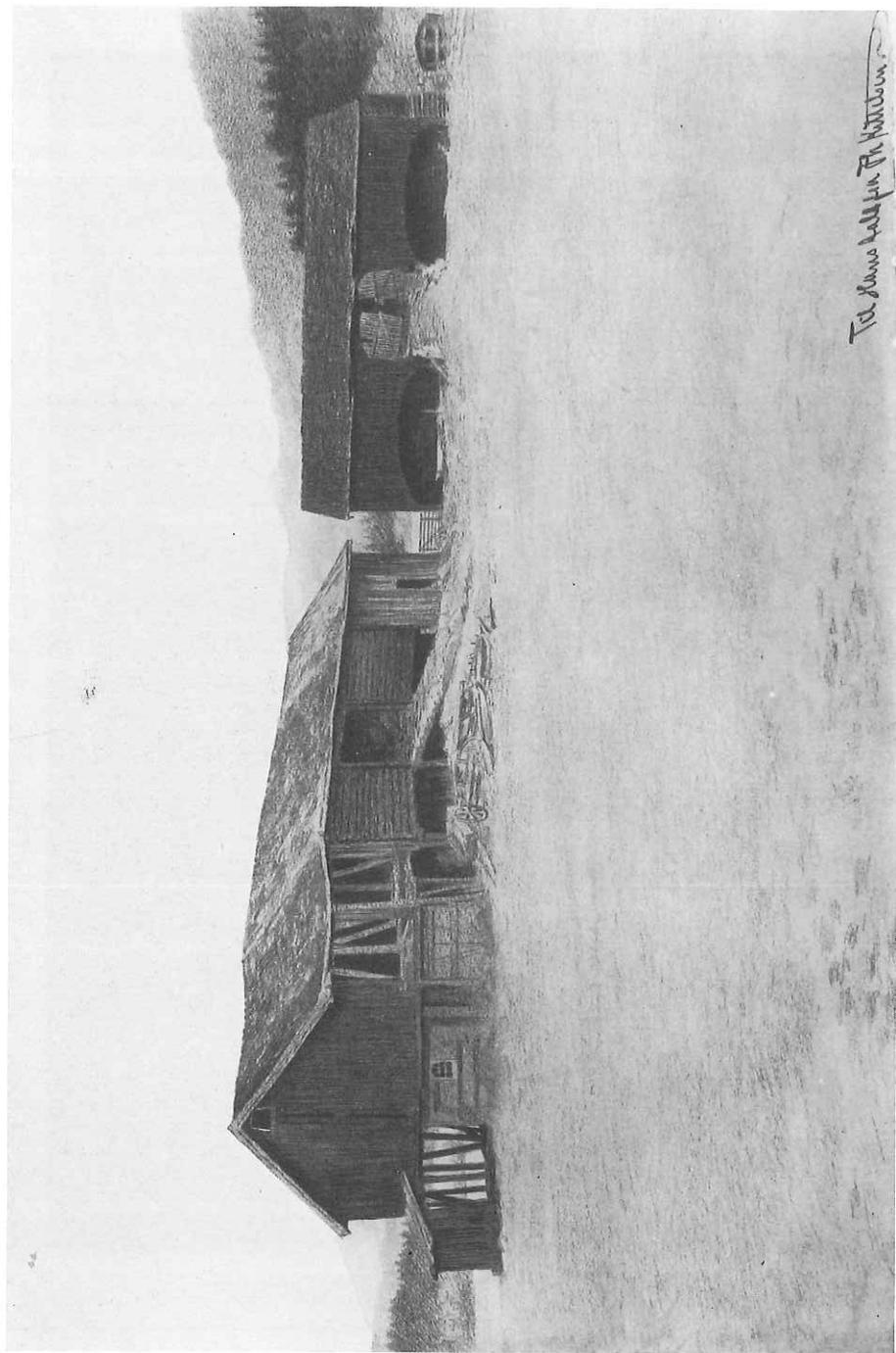
Kat. nr. 50. De tolv villender. 1897.

Kat. nr. 49. Myren ved Solevann. (1896).

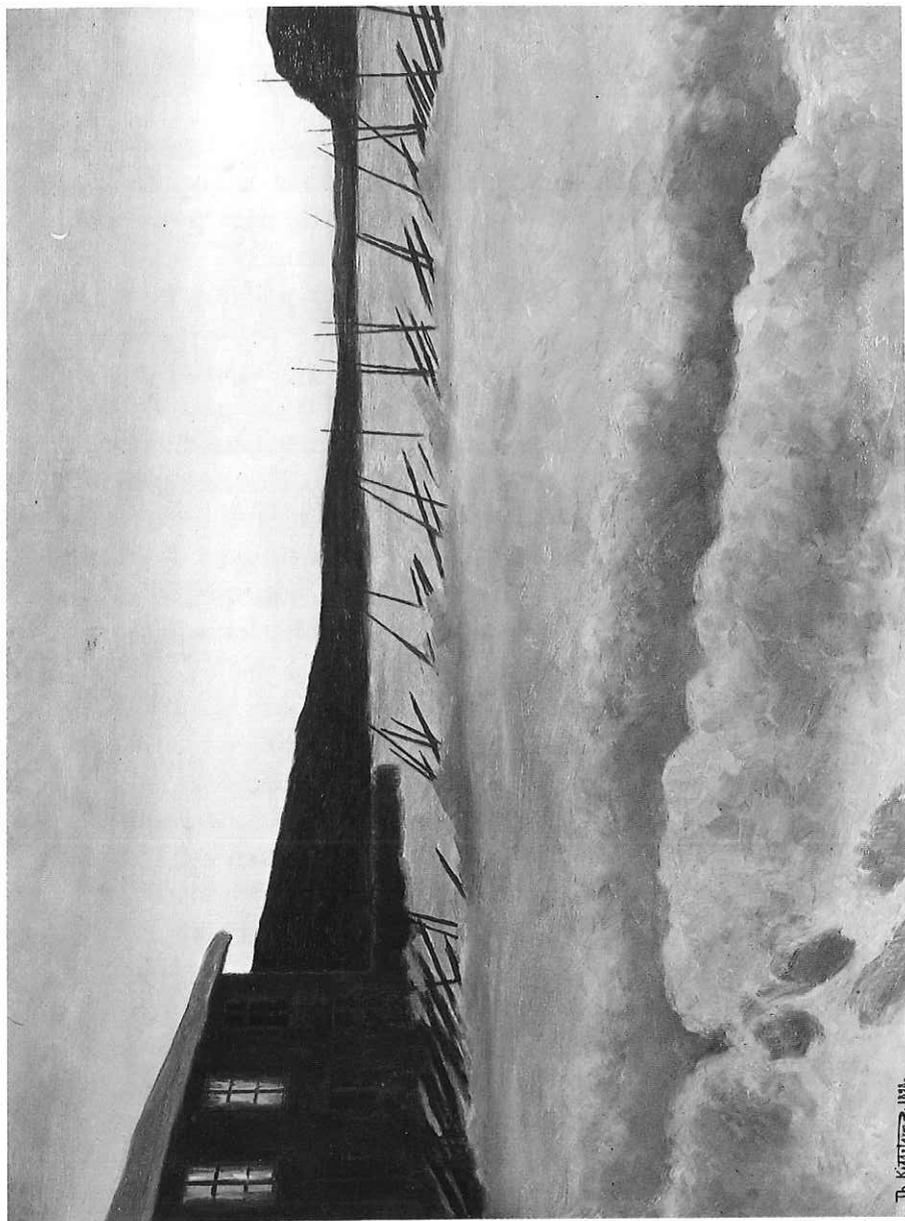

Kat. nr. 51. Gamle Finger fisker i Eggedøla, 1898.

Tide klasse kaldt for Fiskeribuden

Kat. nr. 48. Soletunet. (1896).

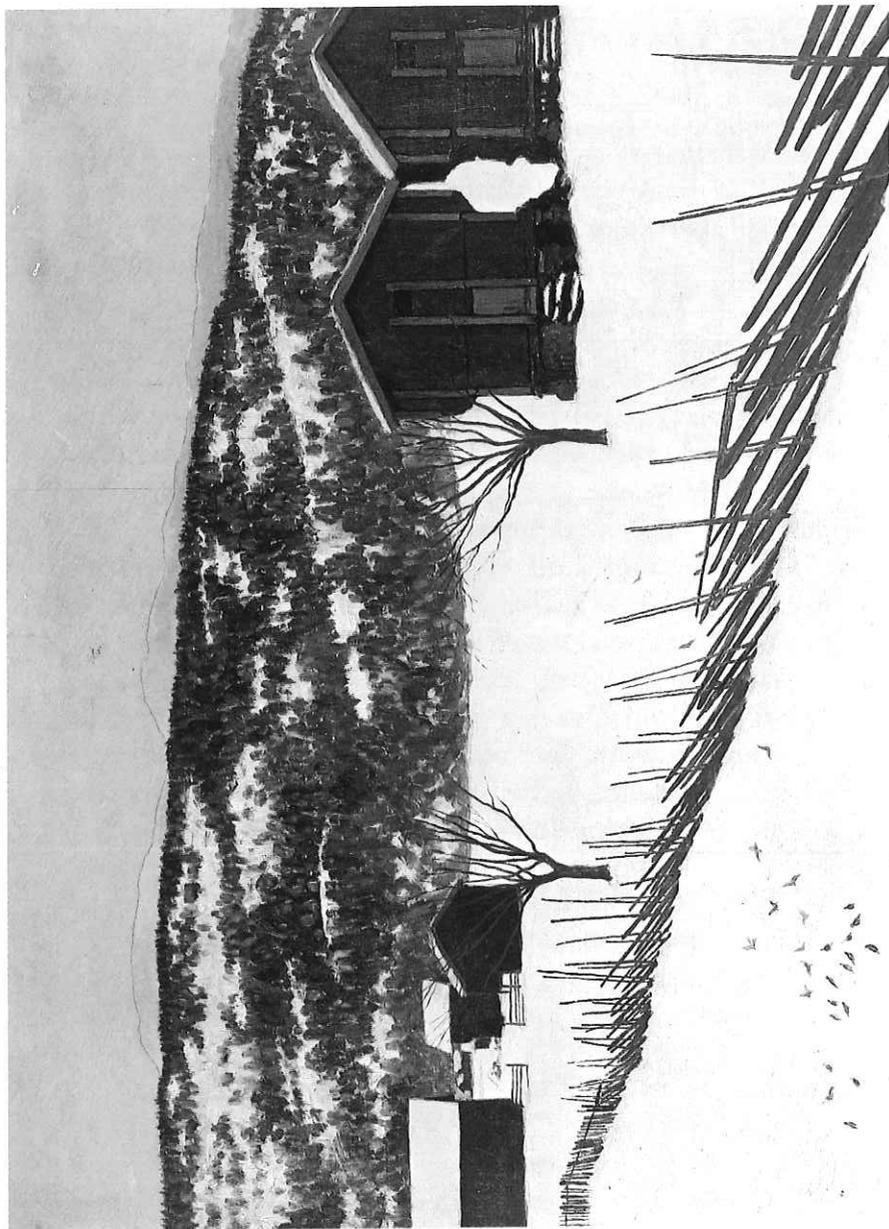
Kat. nr. 52. Mitt hjem. 1898.

LANDSKAPSPOESI

Ved siden av illustrasjonsoppgaver og trolske naturfantasier, var det de stemningsfulle landskapsskildringer som spesielt opptok Kittelsen de årene han bodde i Eggedal og Sigdal. En slik veksling mellom det burleske og anekdotiske som den ene ytterlighet, og en stillferdig naturpoesi som den annen, er på sett og vis typisk for ham.

Tidligere hadde Kittelsen skildret den golde og mektige Lofoten-naturen i nord i sirlige men ledige pennetegninger (jfr. gjengivelse s. 10), og det flate og forblåste Jomfruland i sør i en serie sart akvarellerte fargestifttegninger. Vel ankommet til Sole benyttet han en tilsvarende svart-hvitt teknikk som den han nettopp arbeidet med i illustrasjonene til *Svartedauen*, i en i duse gråtoner, stemningsfull beskrivelse av gårdstunet (kat. 48, gjengitt s. 64) og av utsikten over myren mot Solevann (kat. 49, gjengitt s. 62). Som en grell kontrast benyttet han ellers hovedsakelig olje for sine landskapbilder den korte tiden han bodde på sole.

Vel installert i det nye hjemmet og atelieret i Lauvlia ved Soneren, ga Kittelsen seg i kast med *Tirelil-Tove*, en serie landskapstegninger som, i likhet med *Jomfruland* samlingen, i utgangspunktet var basert på en litterær kilde og som til dels har anekdotiske innslag fra denne, men også rene, stemningsvare naturskildringer fra Sigdal. Igjen brukte han en lett akvarelltone kombinert med en litt tørr fargestift. I de etterfølgende år holdt han i de tallrike landskapsbildene stort sett fast ved sin spesielle blandingsteknikk, men samtidig som han smeltet de to medier sammen og ga fargene en kraftigere lød, lot han akvarellen og penselarbeidet få spille en mer fremtredende rolle. Bildet får derved mer preg av å være malt enn tegnet og fargelagt. Hans landskapsskildringer er imidlertid stadig mest vellykket når koloritten er behersket og hans følsomhet for naturinntrykkene gir seg uttrykk i vare stemninger preget av skog-naturens spesielle stillhet.

Kat. nr. 53. Vintermorgen. 1898.

SOLE I EGGEDAL

«Sent en vinterkveld kom et underlig tog ruslende til den gamle Solegaarden oppe i Eggedal. Det var mægtige flyttelæs. Det myldret av mørke skikkelser ute paa tunet, en del nysgjerrige kjærringer og unger fra nabolaget hadde ogsaa indfundet sig. Ind av dørene blev der bakset med flyttegodset, larmet, trampet og snakket i munden paa hverandre... En følelse av sorg var det første, som møtte os i det gamle eventyrlige hus, som siden gav os saa mange rike kjære minder. Vi strævet energisk baade natten og dagen efter, for at faa det meste i god orden, og da alt litt efter litt kom paa sin plads, saa vi til vor glæde, at hyggen lyste ind til os paanyt, – bare paa en ny og fremmed maate...

Vi bygde paanyt i tro og længsel og glemte, hvad vi hadde mistet. Den gamle gaarden blev os saa inderlig kjær. Mer og mer blev jeg fortrolig med de rosemalte bjelkevæggene i mit arbeidsværelse, det var saa deilig hyggelig. Jeg kunde stige like ut av vinduet paa den grønne marken utenfor. En lykkelig frihetsfølelse var over os alle, barna lekte og jublet under de gamle stabbur, og den faldefærdige laavebygning var jo en hel eventyrbok.» (*Folk og trolld*, 1911).

48. TUNET PÅ SOLE

Lavering, blyant og penn. 33,7 x 48,5 Sign. (1896).

Nasjonalgalleriet.

Gave fra Hans Aall, som fikk tegningen av Kittelsen på Sole sommeren 1896.

Gjengitt s. 64.

«Aa det deilige grønne tunet, – hvilken still fred. Over den mørke faldefærdige laave bølget høifjeldenes fjerne blaaner i et svindende blekgult lys. Sommernattens dæmrende slør hvilte over alt.» (*Folk og trolld*, 1911)

Kat. nr. 54. Bamse Braker. 1898.

49. MYREN VED SOLEVANN

Lavering, blyant og penn. 33,8 x 49,7 Sign. (1896).

Nasjonalgalleriet. Gave fra Hans Aall.

Gjengitt s. 62

50. DE TOLV VILLENDER

Olje. 68,5 x 90,5. Sign. 1897.

Nasjonalgalleriet.

Gjengitt s. 61

51. GAMLE FINGAR FISKER I EGGEDØLA

Olje. 66 x 89. Sign. 1898.

P.E.

Gjengitt s. 63.

Fingar var «En gammel mand (som) kom ofte til os for at sælge tvarer og sopelimer. Litt efter litt blev vi kjendte, og jeg fik lyst til at besøke ham hjemme i hytten hans for at male. Helt oppe paa det styrtbratte vilde fjeldet saa vi som en liten prik den fattige hytten... Der bodde de to stakkarene, han og konen, ganske alene. Barna var alle for lang tid siden reist til Amerika.» (*Folk og Trolde*, 1911).

52. MITT HJEM

Olje. 68 x 90. Sign. 1898.

P.E., Oslo.

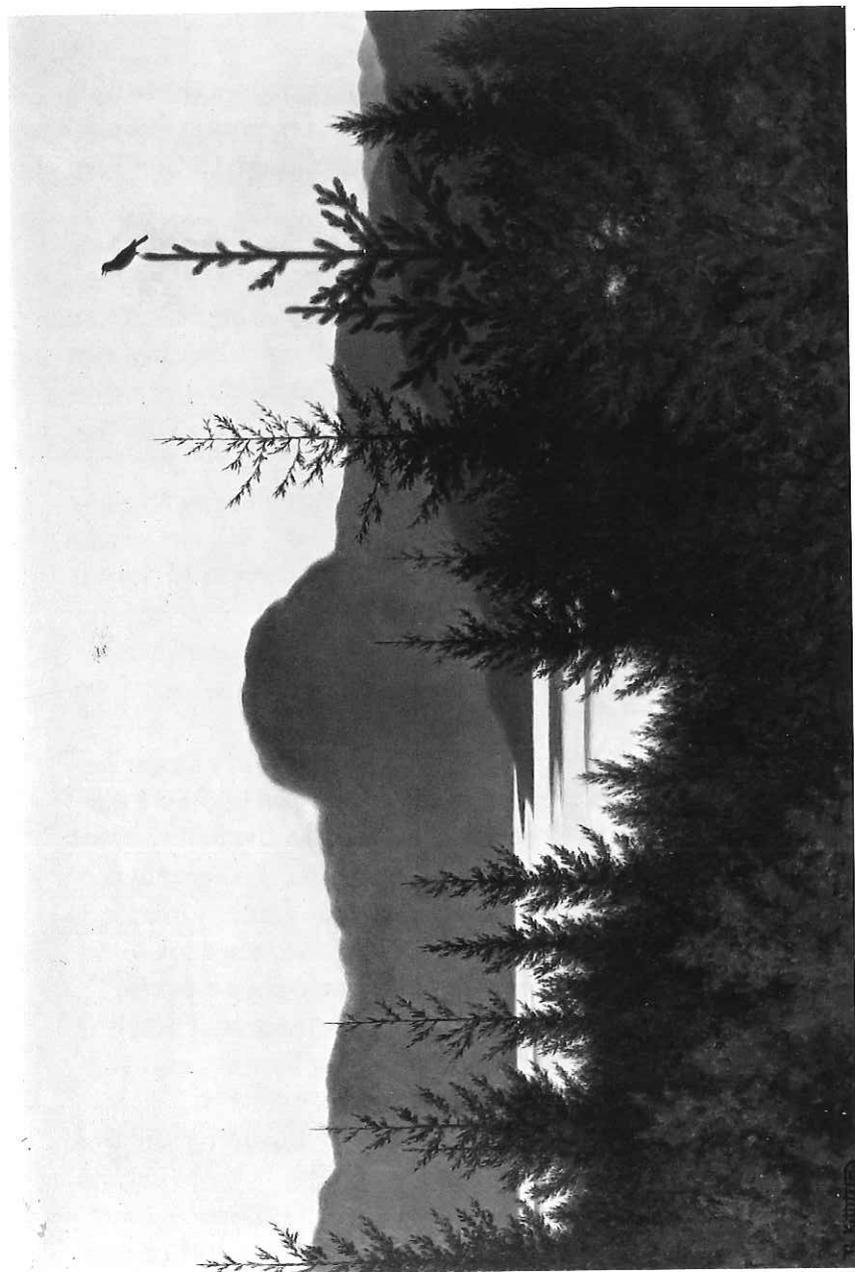
Gjengitt s. 65.

53. VINTERMORGEN

Olje. 67 x 90. Sign. 1898.

P.E.

Gjengitt s. 67.

Kat. nr. 66. Andersnatten. 1903.

LAUVLIA I SIGDAL

«Tre aar var vi i Eggedal blandt de hyggelige eggedøler, da kom lysten over os til at bygge eget hjem. I nabosognet Sigdal kom vi tilfældigvis ruslende i en skranglekjærre forbi et sted saa vakkert, at vi maatte stanse.

«Herregud,» sa jeg, «paa den haugen der mellem bjerkeløvet skulde jeg ønske, jeg kunde bygge vort hus.»

Borte paa jordet gik en mand og en kone og skar korn. Over løvtoppene lyste det stille blaa vand, og landet paa den anden side speilte sig i straalene. Længere borte blaantet Norefjeld og Eggedalsfjeldene med enkelte skinnende hvite sneflekker.

Min kone hoppet hurtig av kjærren. Hun vilde snakke lidt med folkene derborte. – Saa kom hun igjen. Joda, det kunde nok la sig gjøre. De maatte jo tænke litt lærmere over saken. Vi fik komme indom til dem om et par dage. Endelig efter adskillig vidtløftig og sen akkordering var herligheten vor, – stenrøsene, det tette bjerkekrat, alle de store myrterne og litt udyrket jord.

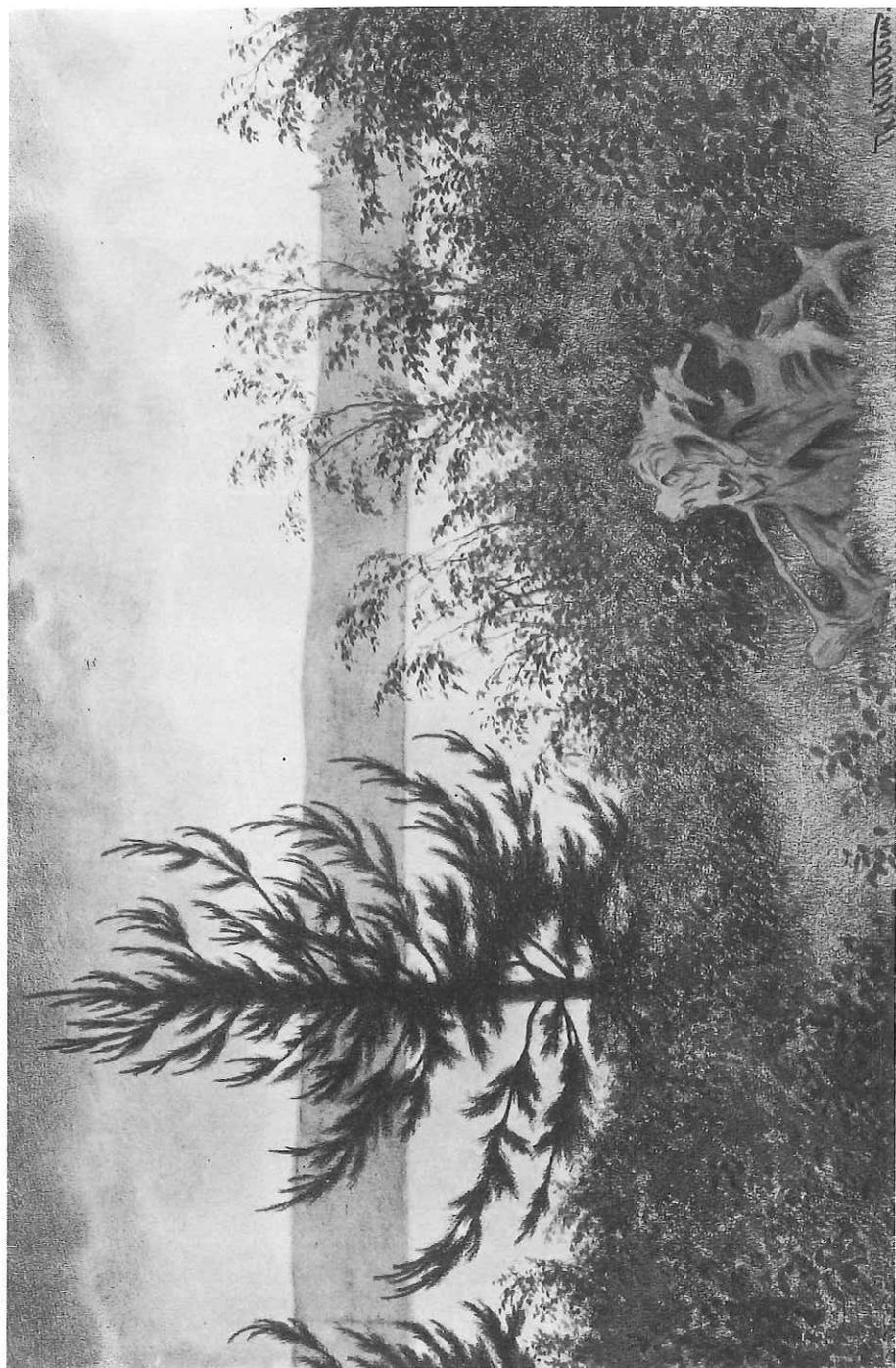
Den første rydning i stenuren og bygning av mit atelier begyndte allerede om vinteren, medens vi endnu bodde i Eggedal. Ut paa vaaren fik vi leiet hus av manden, vi hadde kjøbt grunden av. Vi maatte jo tilse byggearbeidet. Folket selv flyttet ut til bryggerhuset og stabburet. I den gamle forhenværende lensmandsgaard med de bitte smaa værelser tok vi det største, saakaldte «Arresten» til dagligstue og soveværelse.

Det gik lovelig sent med at komme væk fra arresten, syntes vi. Men endelig stod Lauvli færdig, og da blev det en flyttested saa travel og munter som en lystig brudefærd...

Litt efter litt bygde Lauvli sig op i al sin herlighet. Der kom veier, uthusbygninger, stabbur og fjøs. Det var vistnok et evig slit og stræv. Men dengang gik alt med lyst og moro. Vi var barnslige nok til til at tro: Dette skal for alltid bli vort hjem.... (*Folk og trolde* 1911).

Kat. nr. 55. Båneberget.

Kat. nr. 56. Værprofeten.

T. Kittling

Kat. nr. 57. Sommerlandskap mot Norefell.

54. BAMSE BRAKAR

Olje. 67 x 90. Sign. 1898.

P.E., Oslo.

Gjengitt s. 69.

Kittelsen gjentok senere motivet i *Bamsen sover i blåbærlyngen* i serien *Tirelil-Tove*, 1900 (P.E.).

55. BÅNEBERGET

Blandingsteknikk. 34 x 47,5. Sign.

P.E.

Gjengitt s. 73.

56. VÆRPROFETEN. (Skogtroll)

Blandingsteknikk. 33 x 59. Sign.

P.E.

Gjengitt s. 74.

57. SOMMERLANDSKAP MOT NOREFJELL

Blandingsteknikk. 34 x 47. Sign.

P.E.

Gjengitt s. 75.

58. EN SOMMERDAG

Olje. 44. x 126. Sign. 1900.

P.E.

59. SOMMERNATT

Olje. 45 x 92. Sign. 1900.

P.E. Gjengitt s. 98.

60. ORMEN RISLER UNDER LYNG

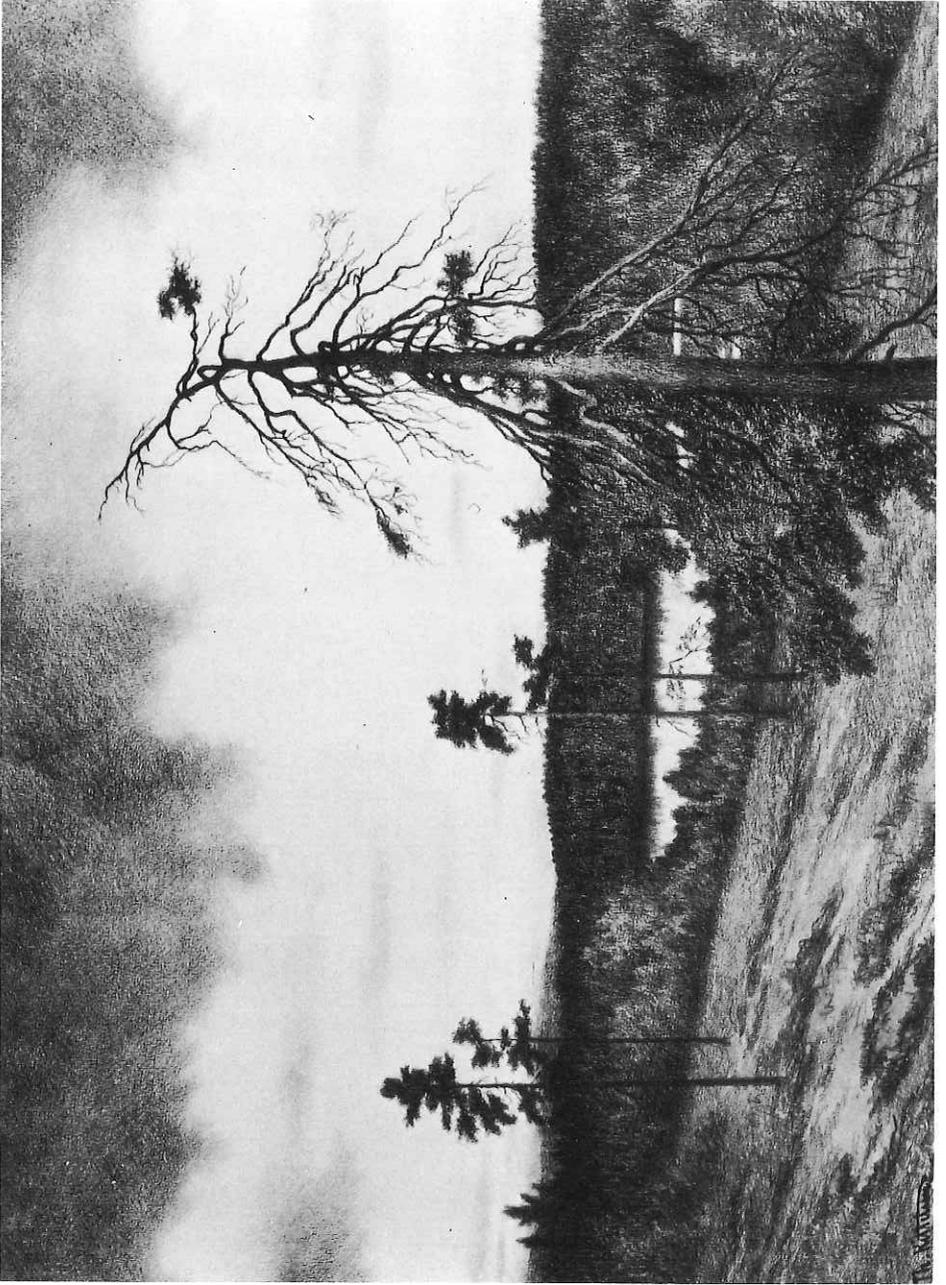
Blandingsteknikk. 43 x 66. Sign. 1901.

P.E.

Gjengitt s. 77.

Kat. nr. 60. Ormen risler under lyng. 1901.

Kat. nr. 61. Oppe på flya. 1902.

Kat. nr. 64. Det sner og det sneer. 1903.

Kat. nr. 63. Etter svartedauen. 1903.

Kat. nr. 67. Grautkjerringar. 1904.

61. OPPE PÅ FLYA

Blandingsteknikk. 38 x 50,5. Sign. 1902.

P.E.

Gjengitt s. 78.

«Oppe paa Flya strakte fjeldet sig i endeløse flater, hvor det nøkne sprukne skalberg klang under foten, saa litt mos og lyng, og hist og her stod en underlig forvreden furu, seig og kraftig med røtterne boret ned i bare graastenen...

Deroppe paa Flya strøk vi ofte om ganske som et fantefølge... Et muntreere følge skulde vel ingen ha møtt. Luften var saa frisk og let. Vi kokte kaffe, plukket multer og tok med os store tuster av deilige myrdun og den friske dvergbjerk.» (*Folk og troid*, 1911).

62. HUSMANN

Blandingsteknikk. 39 x 30. Sign. 1902.

P.E.

63. ETTER SVARTEDAUEN

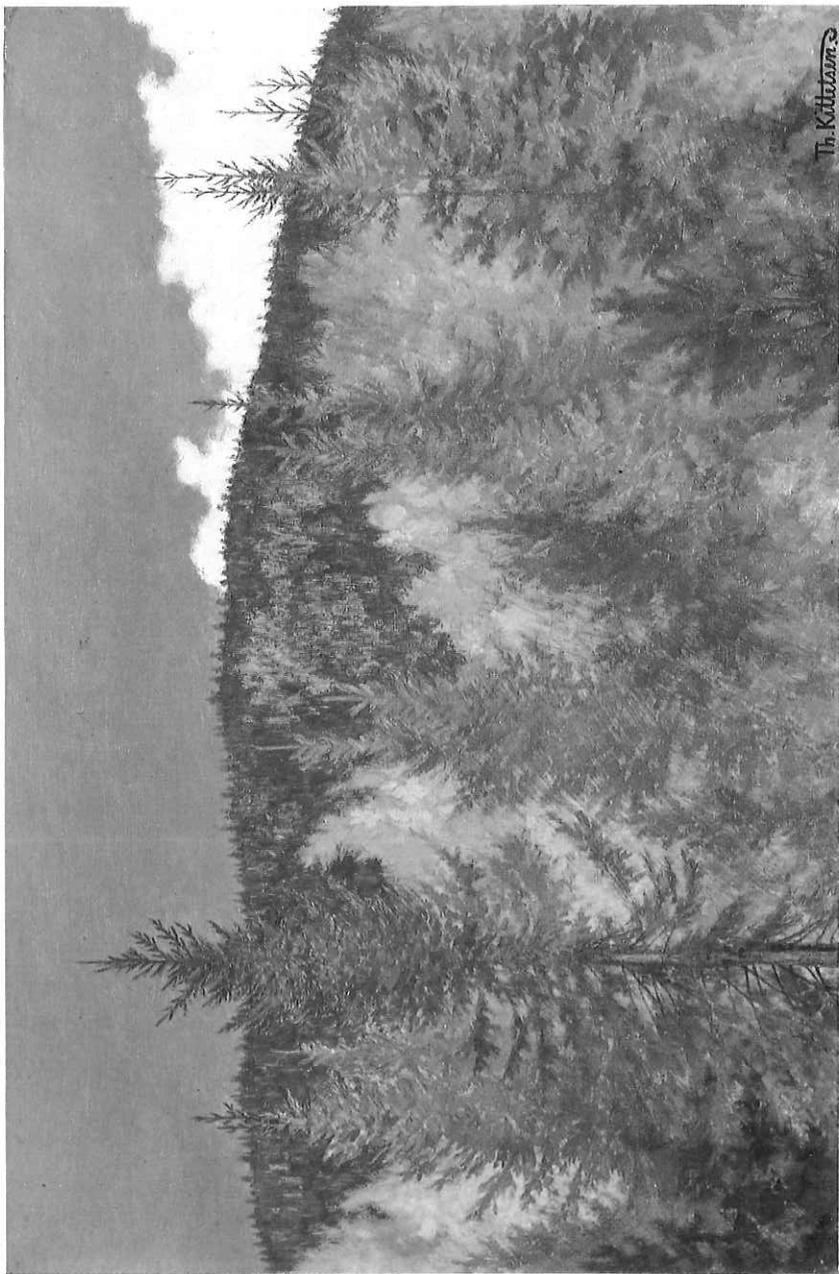
Blandingsteknikk. 55 x 80. Sign. 1903.

P.E.

Gjengitt s. 80.

Kittelsen brukte husene på denne gamle gården i Eggedal i illustrasjonen til «Musstad» i *Svartedauen*.

«De nærmeste hus faa skridt fra os (paa Sole) saa underlig gamle ut, som om de skulde være levninger fra svartedauen. I hovedbygningen fandtes der bare et eneste brukelig værelse, der hadde en del tømmerhuggere slaat sig ned, kokte kaffe og røkte skraatobak. Resten av huset var dystert og forfaldent, gulvene ramlet nedi kjelderren, vindusrutene var borte, og dørene hang og dinglet. Der var rare svalganger, paa vægger og dører viste der sig endnu spor av gammel glans; næsten utviskede slyngninger, figurer og rosebilder. Dypt nede under de nedstyrtede gulvplanker laa en grønslimet vandpyt, hvor et par vældige rotter tuslet omkring. Og saa de to graa, sprukne, skakke staburene ute paa tunet, de støttet sig fortrolig op til hinanden.» (*Folk og troid*, 1911.)

Kat. nr. 68. Der fløy en fugl over granehei. 1904.

64. DET SNER OG DET SNER

Blandingsteknikk. 45 x 67. Sign. 1903.

P.E.

Gjengitt s. 79.

Motivet gjentatt i *Tiur i snevær*, 1904. (P.E.).

«Naar det led mot jul, da snedde det slik, at alt svandt bort i det uendelige hav av stille dalende snefokker. Den svarte kongefuglen med de blodrøde øienbryn sat i grantoppen, glemte alt og sov ind i vinterdrømmen dækket av snelaget, som med sin hvite tyngde bøiet træets top.» (*Folk og troid*, 1911).

65. MORGENGRY (Dompapp)

Blandingsteknikk. 67 x 45. Sign. 1903.

P.E.

66. ANDERSNATTEN

Olje. 100 x 150. Sign. 1903.

P.E.

Gjengitt s. 71.

«Saa sank dagen. Asperne raslet svagt, og aftensolens sidste døende solglimt svandt fra det fjerne Norefjell. Da løftet Andersnatten sit mørke tungsindige kjæmpehode over alt andet. Som et vældig troid stirret fjeldet over til det lille Lauvli. Speilbilledet stod som en svart søile fra den ene bredd til den anden.» (*Folk og troid*, 1911).

67. GRAUTKJERRINGER

Olje. 80 x 55. Sign. 1904.

P.E.

Gjengitt s. 81.

Th. Kittelsen 1905

Kat. nr. 70. Vinterkveld. 1905.

Koner på vei til barselbesøk, antagelig på Strand i Sigdal. De kommer gående den såkalte Gamleveien ved Lauvlia og er forfra: Marte Lundesgård, Kari Strand og Åse Veggesrud. (Aagot Noss, «Høgtider i livet» i *Gilde og gjestebod*, redigert av Halvor Landsverk, Oslo, 1967.)

68. DER FLØY EN FUGL OVER GRANEHEI

Olje. 48 x 65. Sign. 1904.

P.E.

Gjengitt s. 83.

Gjentagelse av motiv fra serien *Tirelil-Tove*, 1900, (P.E.)

69. AFTEN

Blandingsteknikk. 48 x 63. Sign. 1904.

P.E.

70. VINTERKVELD (Ekornene hopper)

Blandingsteknikk. 48 x 62. Sign. 1905.

Drammen Faste Galleri.

Gjengitt s. 85.

Gjentagelse av motiv fra vignett i Theodor Caspari, *Norsk Høifield. Stemninger og Skildringer, Christiania, 1898*. Gjentatt i *Ekorn i flukt*, 1906 (P.E.)

71. MÅNESKINN

Blandingsteknikk. 44,5 x 68,5. Sign. 1905.

P.E.

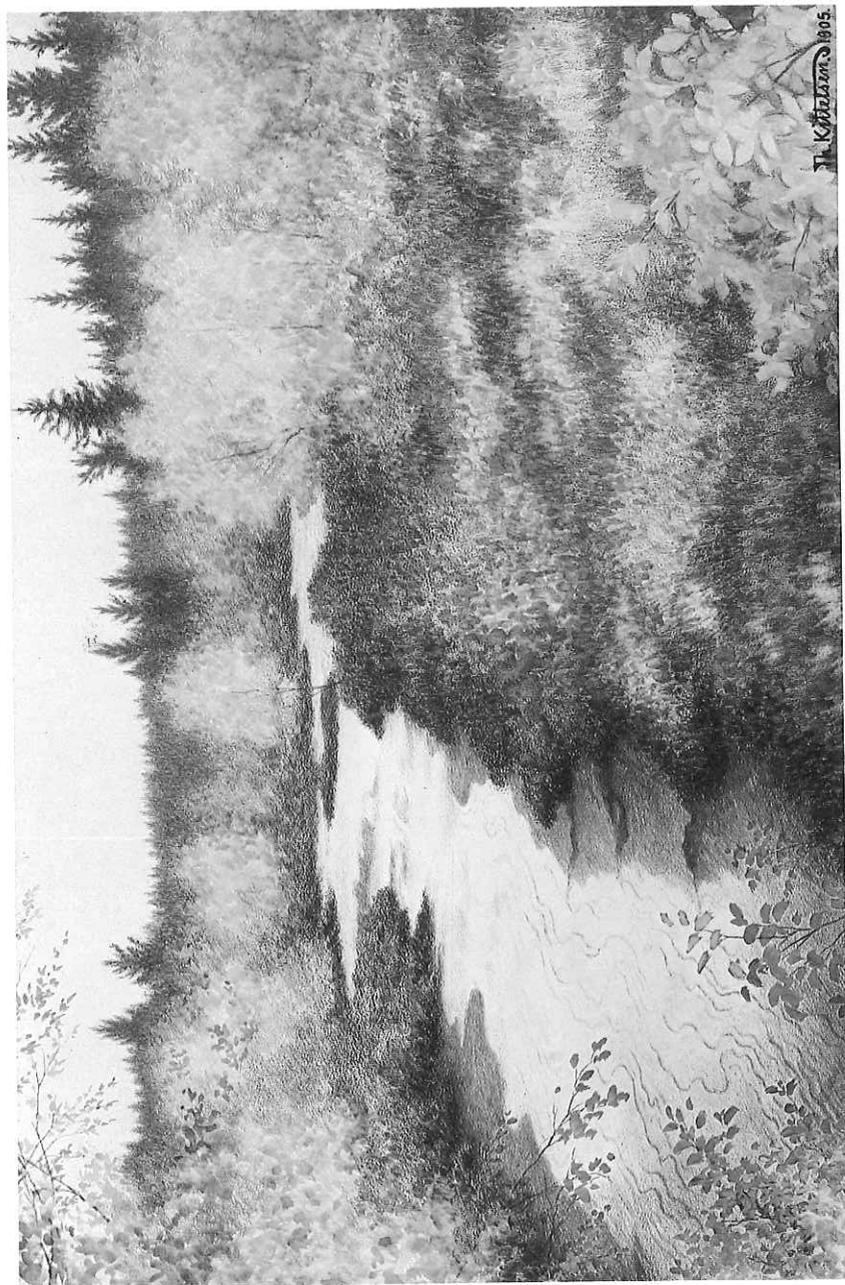
72. HELLEBEKK

Blandingsteknikk. 43 x 67. Sign. 1905.

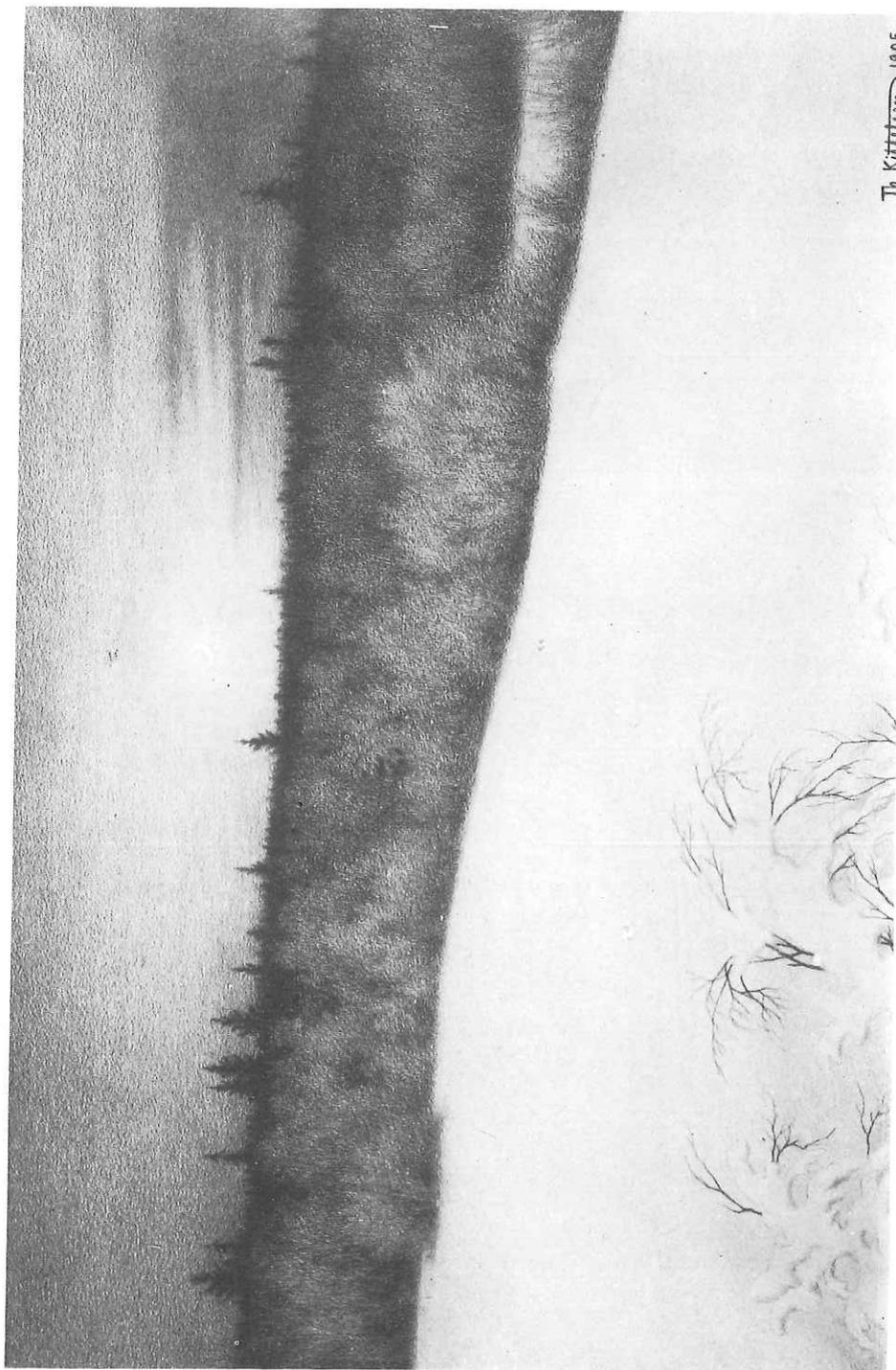
P.E.

Gjengitt s. 87.

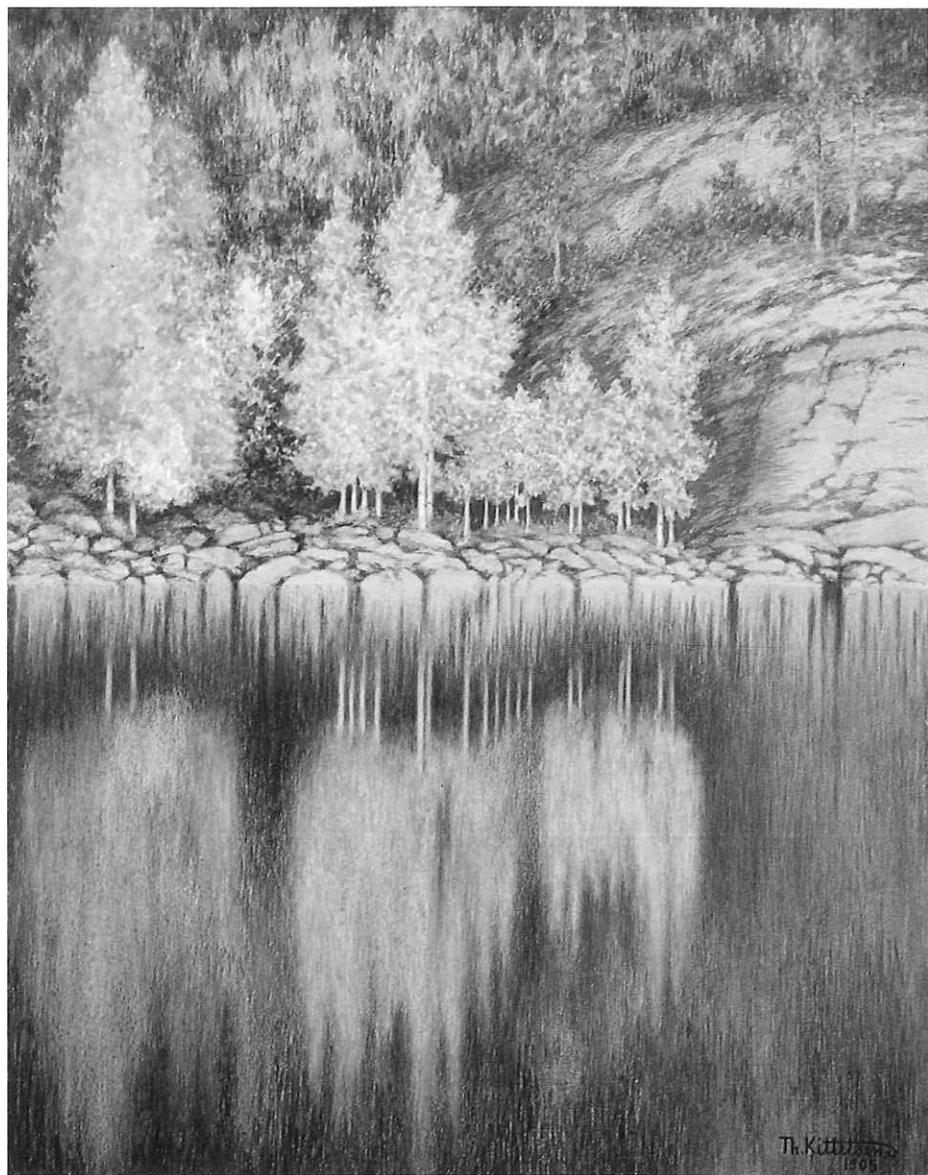
Gjengitt i litografi av O. Ruud.

Kat. nr. 72. Hellebakk. 1905.

Kat. nr. 74. Nyttårsny. 1905.

Kat. nr. 73. Når aspen blør. 1905.

Th. Kittelsen 1907.

Kat. nr. 76. Soleglad. 1907.

Kat. nr. 75. Dompapp på rimet kvist. 1906.

73. NÅR ASPEN BLØR

Blandingsteknikk. 61 x 48. Sign. 1905.

P.E.

Gjengitt s. 89.

74. NYTTÅRSNY

Blandingsteknikk. 44 x 67. Sign. 1905.

P.E.

Gjengitt s. 88.

75. DOMPAPP PÅ RIMET KVIST (Vintermorgen)

Blandingsteknikk. 53 x 30. Sign. 1906.

P.E.

Gjengitt s. 91.

Kittelsen benyttet motivet flere ganger. Det er også gjengitt i litografi av O. Ruud.

76. SOLEGLAD

Blandingsteknikk. 43 x 67. Sign. 1907.

P.E.

Gjengitt s. 90.

77. BJERKESKOG

Blandingsteknikk. 40 x 62. Sign. 1907.

P.E.

Gjengitt s. 93.

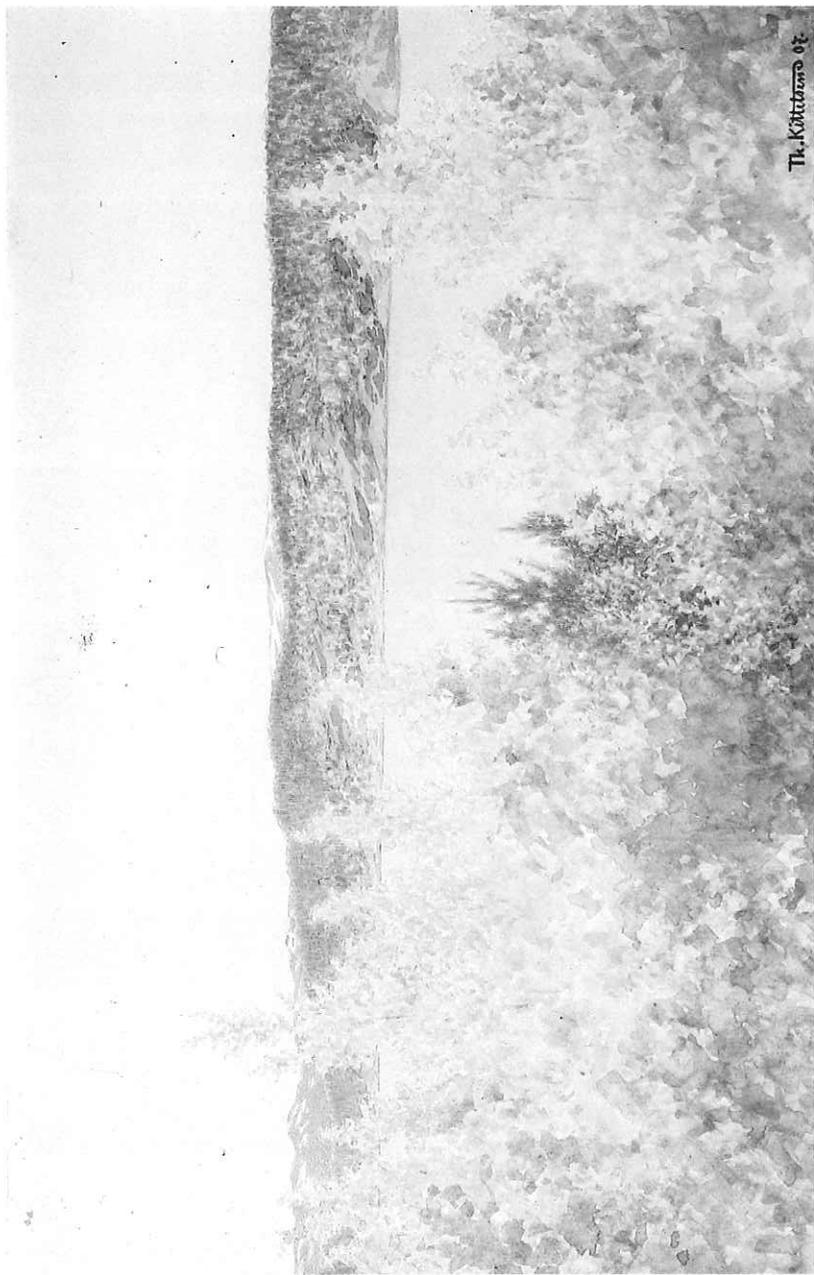
78. ST. HANS

Blandingsteknikk. 126 x 100. Sign. 1907.

P.E.

Gjengitt s. 95.

«Selv gauken maatte titte paa al herligheten i Lauvlia. Han satte sig paa taket og gol slik, at tonen hoppet langt over bjerketoppene og det blanke vand helt bort til Baaneberget. Og Baaneberget spilte sin stille musik i vidunderlig straalende speilbilleder. Saa sank dagen.» (*Folk og trolld*, 1911).

Th. Kiltunen öf.

Kat. nr. 77. Bjerkeskog, 1907.

Kat. nr. 81. Lukk opp da jenter. 1909.

The Kittlings, 1907.

Kat. nr. 78. St. Hans. 1907.

79. SEVAT

Penn og lavering. 23 x 49. Sign. 1907.

P.E.

Gjengitt s. 120

«Hvem i al verden var det, som kom ruslende der, ... noget saa rart skulde en aldrig ha set. En tyk rund kar med en sæk under armen labbet med dovne skridt nedover til huset vort. Han lignet mest en grøtklat. Og sækken hans saa ut, som det var grøt i den ogsaa.» (*Folk og trolld*, 1911).

80. GAMLEN I BÅNEBERGET

Blandingsteknikk. 38 x 49. Sign.

P.E.

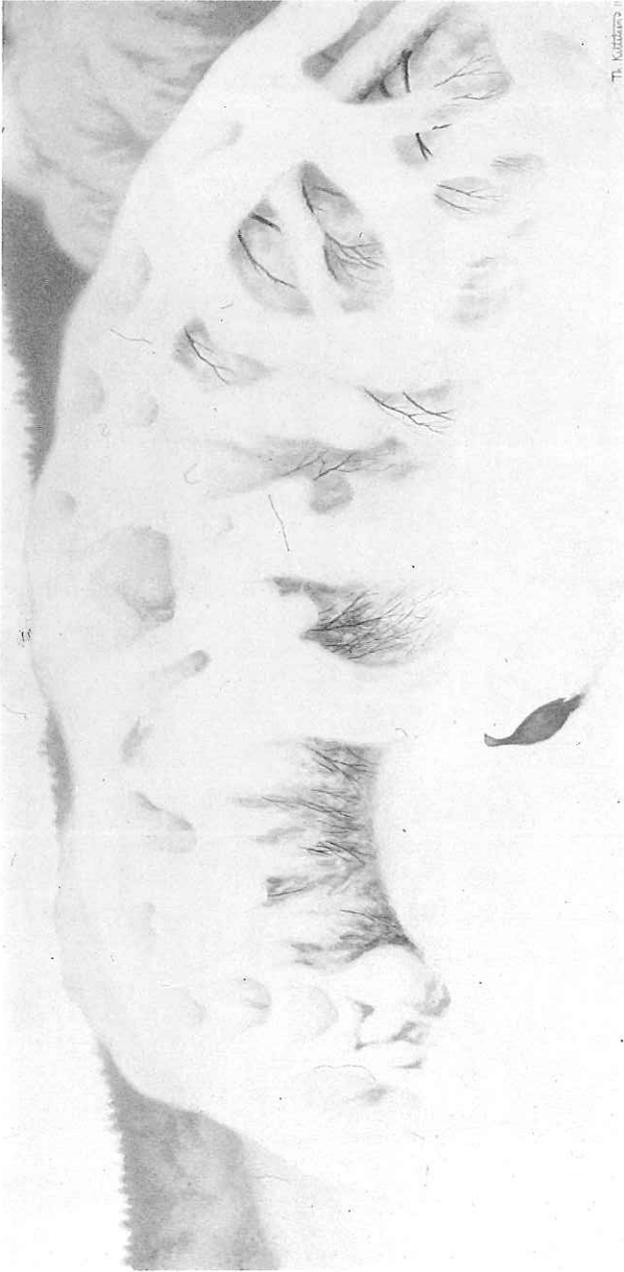
81. LUKK OPP DA JENTER

Blandingsteknikk. Sign. 1909.

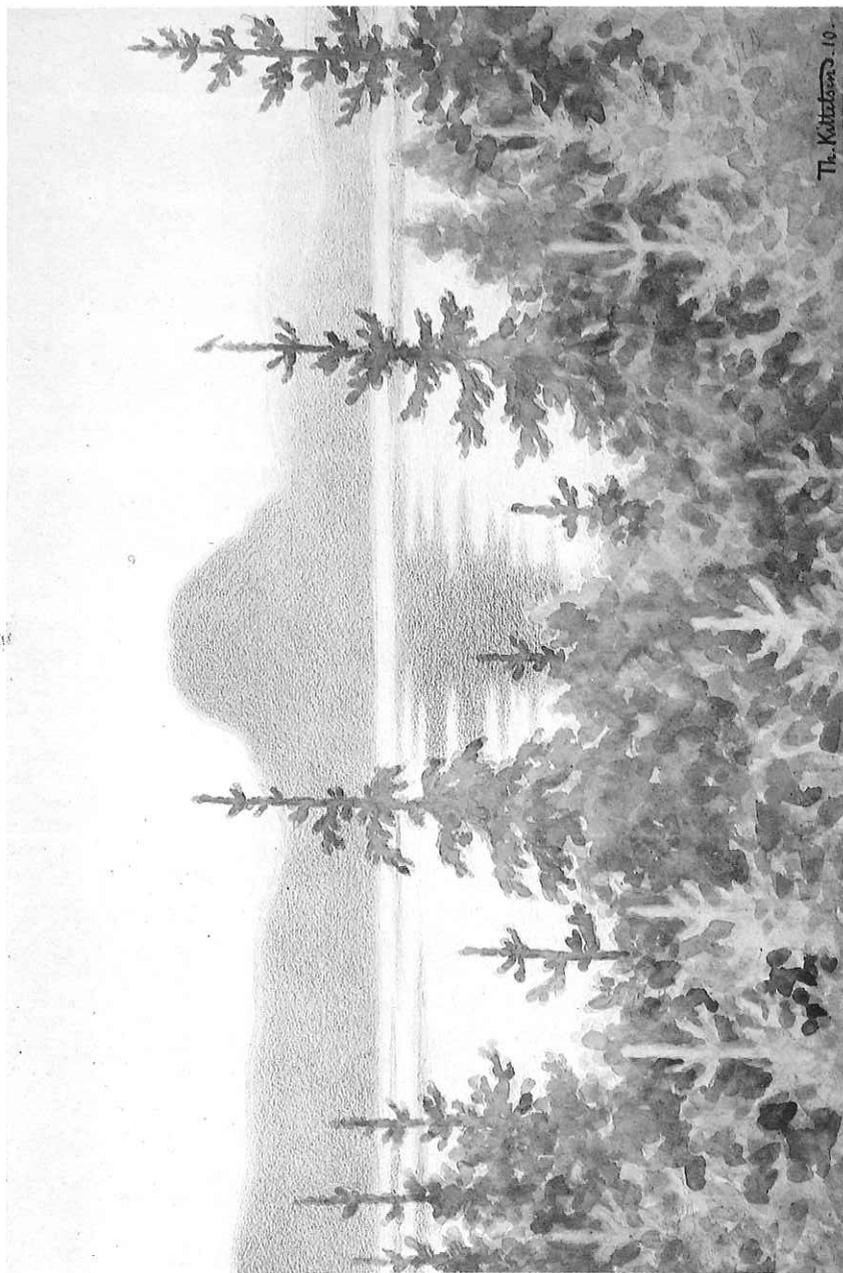
P.E.

Gjengitt s. 94.

«Ved sagkrakken bortved vedlunnen (på Sole) stod altid han GælnAndreas, baade i regn og solskin, i den sterkeste kulde og solsteken. Hans klær var saa usle, saa fillete, at verdens fattigste mand neppe vilde rørt ved dem.» En sommernatt var det «noget, som tuslet omkring borte ved de gamle stabur, hvor vore to tjenestejenter laa og sov. Det var saamen GælnAndreas i alle sine elendige filler, som løp paa natfrieri. To fnisende hoder viste sig oppe i stabbursgluggen. Det lød saa ynkelig bønlig op til dem: 'Aa Herregud, lok op da, jenter, aa Gud velsigne dere, lok op!'.» (*Folk og Trolld*, 1911).

Kat. nr. 83. Vintermorgen. 1910.

Th. Kittelsen - 10.

Kat. nr. 59, gjengitt s. 76.

H. Kittling 1913.

Kat. nr. 86. Hakkespett. 1912.

82. SOMMERNATT

Blandingsteknikk. 35 x 55. Sign. 1910.

P.E.

Gjengitt s.

83. VINTERMORGEN

Blandingsteknikk. 50 x 100,5. Sign. 1910.

Brukseier G. A. Treschow, Fritzøehus, Larvik.

Gjengitt s. 97.

84. DER FLØY EN FUGL

Blandingsteknikk. 70 x 60. Sign. 1910.

P.E.

85. BJERKER I VIND

Blandingsteknikk. 48 x 97. Sign. 1911.

P.E.

86. HAKKESPETT (Skogsti)

Blandingsteknikk. 65 x 48. Sign. 1912.

P.E.

Gjengitt s. 99.

Kittelsen har gjentatt motivet flere ganger. Det er hovedsakelig basert på landskapet i illustrasjonen til «Fattigmanden» i *Svartedauen*, jfr. kat. 5.

87. LENGSEL MOT VÄREN

Blandingsteknikk. 121 x 93. Sign. 1912.

Det Kongelige Slott.

Gjengitt s. 101.

Kat. nr. 87. Lengsel mot våren. 1912.

KRONOLOGI

THEODOR KITTELSEN 1857 – 1914

- 1857 Født i Kragerø den 27. april. Sønn av kjøpmann Johannes K. fra Sauherrad og Guriane Olsdatter Larsen fra Flekkefjord. Nest eldst av åtte søsken. Barndomshjemmet var økonomisk og kulturelt solid og levende inntil faren døde. Moren klarte ikke å føre forretningen videre.
- 1868 Den 11 år gamle gutten måtte slutte skolegangen og ble satt i urmakerlære hos en såkalt fusker i faget i Kragerø. Theodor ville imidlertid helst tegne og male.
- 1870 Dro etterhvert til Christiania med løfte fra noen bedrestilte borgere om hjelp til videre utdanning. Etter å ha slitt som læregutt hos en malermester, dro han fortvilet hjem igjen til moren og urmakerutdannelsen. Denne gang kom han til urmaker Stein i Arendal som hadde øye for hans kunstneriske interesser og anlegg. Ved blant andre Diederik Maria Aalls hjelp (fra hvem det foreligger en senere beretning om hans første møte med den håpefulle), kom Kittelsen til Wilhelm von Hannos tegneskole i Christiania høsten 1874.
- 1874 Her fulgte han også Julius Middelthuns tegneundervisning på Den Kgl. Tegneskole, og var en hyppig besøkende i Kunstforeningen. Hos von Hanno ble Kittelsen møtt med varme og forståelse, han kom godt i vei og hadde 2 gode år.
- 1876 Høsten 1876 dro han så, med oppmuntring og støtte fra blant andre von Hanno og Aall, til München hvor han fulgte Wilhelm Lindenschmitts undervisning ved Akademiet og deltok i det gemytlige kunstnerlivet i atelierene, på kneipene og i de landlige omgivelsene. Livs-

lange vennskap ble innledet med bl.a. Erik Werenskiold, Eilif Peterssen, Gerhard Munthe og Christian Skredsvig.

1879 Etter at støtten fra Aall opphørte måtte han slutte ved Akademiet. Året etter dro han hjem.

1880 Vinteren og våren tilbrakte han i sin barndoms by.

1881 Flyttet om høsten til Christiania hvor han leiet atelier i Morgenbladets gård «Pultosten» ved Stortings plass.

På Werenskiolds anbefaling fikk han samme høst i oppdrag av P. Chr. Asbjørnsen å illustrere noen av eventyrene i den planlagte barneutgaven. Sommeren etter tilbrakte han ved Kragerø. Tegnet de første illustrasjonsforslagene i samarbeid med Werenskiold. De endelige tegningene til «Gullfuglen», «Askeladden som kappåt med trollet», «Smørbukk», «Gjerterudsfuglen», «Mandatteren og kjerringdatteren», «Somme kjerringer er slike» og «Dukken i Gresset» utførte han i Paris og München (*Eventyrbog for Børn, Norske Folkeeventyr af P. Chr. Asbjørnsen og J. Moe, København og Christiania 1883*).

1882 Til Paris reiste Kittelsen med Statens Stipendium høsten 1882, tilbrakte vinteren og våren der, fant seg ikke til rette, hverken med byen eller kunsten, og dro igjen til München. Fortsatte her med eventyrtegningene, «Hjemmusa og fjellmusa», «Bjørnen og reven» og «Hannen som falt i bryggekarret», til annet bind av barneutvalget (utgitt 1884), og to år senere: «Verden lønner ikke annerledes», «Hårslå som aldri hjem ville gå», «Veslefrikk med fela», «Gutten som ville fri til Mor Kroken» og «Bonden Værskjegg» til det tredje bindet (utgitt 1887). Gjorde også illustrasjoner til Homers *Batrachomachia* eller *Froske- og musekrigen*, som han imidlertid aldri fikk utgitt, leverte tegninger til *Neue Deutsche Illustrierte Zeitung* og til Ernst Bojesens *Fra Alverden's gemytlige Lande*, København, 1887.

- 1887 Kittelsens annet München-opphold var en sultens og hjemlengselens tid. Vinteren 1887 fikk han av bl.a. Andreas Aubert hjelp til hjemreise til søsteren og svogeren Thea og Immanuel Schøyen i Kragerø. Fulgte dem ut på sommeren til Skomvær fyr i Lofoten. Var da, sammen med Werenskiold, engasjert av Jacob Dybwad som illustratør av den norske utgaven av Gustav Djurklous *Folkeeventyr (utgitt samme høst)*. På det en-somme *Skomvær fant han ro og konsentrasjon til den serien Fra Livet i de smaa Forholde* (som først ble antatt av E. Bojesen, men senere overtatt av J. Dybwad og utgitt
- 1888 1889-90), til *Troldskab* og *Fra Lofoten I* og II med egne tekster og tegninger i penn og lavering (utgitt av henholdsvis Aschehoug i 1892 og J. Dybwad i 1890-91). Han var dessuten opptatt av sine Peer Gynt illustrasjoner, men arbeidet førte aldri frem.
- 1889 Etter to år i Lofoten dro han sydover igjen. Slo seg først ned i Gopledal ved Larvik og giftet seg snart etter med Inga Dahl fra Drøbak. Samme høst slo de seg ned på Skåtøy.
- 1890 Utførte serien *Fra Aarets Maaneder* (akvarell og blyant) og pennetegningene til Mathias Skeibroks *Sandferdige Skrøner (Christiania, 1891)*.
- 1891 Senvinteren året etter flyttet Kittelsen med kone og datter til Hvitsten. Illustrerte annet bind av Skeibroks *Skrøner (Nye Sandferdige Skrøner, Bergen, 1894)*, samlet tekster og tegninger til *Glemmebogen* (1892) og *Kludesamleren* (1894), tegnet *Har Dyrene Sjæl?* (1894) og illustrerte Wessels *Hundemordet* for Aschehoug.
- 1893 Et kort besøk hos fyrvokteren på Jomfruland tidlig på våren, hvoretter han tegnet og forfattet *Jomfrulandsamlingen*, som sammen med over 200 tegninger og malerier, ble vist på hans første separatutstilling i Florasalonen i Christiania i oktober. Utstillingen ble godt mot-

- tatt, de 15 *Jomfruland* akvarellene kjøpte Olaf Schou og forærte dem til Nasjonalgalleriet, men noen forlegger fant Kittelsen aldri til serien.
- 1894 Året etter begynte han på bokverket *Svartedauen*, illustrerte en Wessel utgave for Ernst Bojesen (København, 1896) og besøkte Christian Skredsvig i Eggedal. Bestemte seg for selv å flytte dit opp, men forlot Hvitsten først utpå vinteren 1896.
- 1896 Slo seg ned på gården Sole ved Solevannets nordre ende. Fullførte *Svartedauen* (Christiania, 1900), illustrerte Elisabeth Schøyen, *Hellig Olaf* (Christiania, 1897), Ponson du Terrail, *Galeislaven Rocambole* (Christiania, 1897-99), Theodor Caspari, *Norsk Høifjeld, Stemninger og skildringer* (Christiania, 1898) og tegnet 15 *Ordsprog* (Bergen, 1898).
- 1899 Kjøpte tomt i lia syd for Soneren i Sigdal og bygget hus med atelier – Lauvli.
- 1900 Malte og tegnet en rekke varianter av utsikten over vannet, mot Andersnatten og landskapet omkring, bl.a. til serien *Tirilil-Tove* i 1900 (for Olaf Schou, heller aldri utgitt i bokform). Samme år malte han i olje serien *Soria Moria Slott* og illustrerte Theodor Caspari, *Vinter-eventyr* (Christiania, 1901).
- 1905 Fem år senere var Kittelsen igjen opptatt med eventyrtegninger: til Hallvard Bergh. *Folke- og huldreeventyr ifraa Valdres og Hallingdal* (Kristiania, 1905), Reidar Müllers eventyr (ikke utgitt), *P. Chr. Asbjørnsens illustrerede eventyr. Udvalgte folkeeventyr. Ny samling*, utgitt av Moltke Moe (Kristiania, 1907) – bl.a. «Rødrev og Askeladden», «Kjetta som var så fæl til å ete», «Hvitebjørn Kong Valemon» og «Gullslottet som hang i luften» (ialt 21 eventyr), samt omslag. I 1908 kom Moltke Moes reviderte utgave av barneeventyrene med Otto Sindings illustrasjoner i bind 2 erstattet med nye av Kittelsen (Kristiania), og i 1909 og 1910 henholdsvis *Barneeventyr* og *Nye Barne-*

- ventyr av Asbjørnsen og Moe* ved Moltke Moe (Kristiania) med tilsammen 25 illustrerte eventyr.
- 1906 Dekorasjoner til Holmenkollen hotell, (tapt ved brann 1914, gjengitt i *Heimskringla*, Kristiania, 1914).
Karikaturer av Vinje, Ibsen, Bjørnson, Nansen m.fl. «Naturvidundere» i *Korsaren*, november 1906 – mai 1907 (gjengitt i *Løgn og farbandet digt*, 1912).
- 1907 Fikk av Sam Eyde dekorasjonsoppgaven *Fossens Eventyr* for en verksbygning på Rjukan.
Hadde i årene 1900-08 en rekke utstillinger i Christiania, som oftest hos Blomqvist.
- 1910 Økonomiske bekymringer plaget ham imidlertid nå, som før og siden. Måtte selge Lauvlia i 1910. Flyttet til Huseby i Aker.
- 1911 Mottok kunstnergasje. Utgav *Folk og trolld. Minder og drømme* (Kristiania, 1911), og *Løgn og farbandet digt* (Kristiania, 1912).
Flyttet til Bråten på Jeløen.
- 1914 Døde den 21. januar. Etterlot seg enke og 9 barn.

Inga Kittelsen

SIGDAL

Fru Beret Skredsvig forteller at på Sole begynte Papa så smått å tenke på å få tak i en tomt og bygge sitt eget hus. – Men Eggedal er vakker da, ser du, skriver han i et brev til Skredsvig, jeg har følt det slik at gjennom alt det onde som vi stakars Mennesker skal slide med – pines med – saa staar Naturen her eventyrlig deilig og betaler mig fuldt ud for alt ondt.

Skredsvig hadde ikke noe imot å ha vennen Kittelsen nærmere seg opp i kjerkebygda. Han hadde selv funnet en vakker tomt som kunne passe. Så ble de enige om at de sammen skulle se på tomten på Åsen, som lå rett overfor Skredsvigs Hagan – med Åselva imellom.

Men da Skredsvig og Papa kom til Åsfossen – der Ernst Josephson sto og malte strømkarlen nede i juvet – da rystet Papa på hodet og trakk seg unna og sa, at det kunne ikke bli noen bygging på den andre siden – for da kunne han aldri komme over til Skredsvig mer – han likte ikke de runde stokkene over fossejuvet.

En ren tilfeldighet gjorde at vi kom til å flytte fra Eggedal. En dag som Papa og Mama hadde vært en tur nede i nabobygda Sigdal og kjøret hjem igjen med skranglekjerra langs Soneren, kom de forbi en vakker bjerke. De stanset hesten og satt og så nedetter lia. Det glitert av sol i det myke løvet, og det lyste i de hvite stammene.

– Å – den som hadde eid en slik liten flekk, sa Papa. Å Herregud, – på den haugen der mellom bjerkeløvet skulle jeg ønske at jeg kunne bygge vårt hus.

Mama gjorde seg et ærend bort til noen slåttefolk som arbeidet på jordet like ved. Etter en stund kom hun tilbake –

jo da – det kunne nok la seg ordne. Mannen var slett ikke uvillig, og det var ikke stort han skulle ha for den vesle bjerkelia heller, det var nå mest stein og maur der, sa han. Det var bare en eneste liten jordflekk, omkring der hvor restene av muren etter den vesle stua til han Kåte-Reiar hadde ligget.

Kåte-Reiar hadde levd for en par menneskealdrer siden, og navnet hadde han fått fordi han var så kåt og sprek. Det gikk mange muntre og grove historier om han Kåte-Reiar i bygden ennå. Stedet hette Kåsehaugen – en liten husmannsplass hadde det vært.

Bjerkelia gikk like ned til Soneren, med Båneberget rett over og Norefjellet bak. Mot vest over Båseroa lå den forunderlige Andersnatten, som spilte seg i gull i fjorden, etter solnedgangen. Den som Papa senere kom til å male i så mange steminger. Og så så vi rett opp i de blå fjellene i Eggedal.

Det var vel en glede da Papa og Mama kom hjem og sa at vi skulle bygge vårt eget hus! Papa fortalte opprømt om hvor vakker den vesle bjerkelia var – at vi skulle rydde opp og gjøre det pent, få vekk mauren og lage hage. Vi skulle hjelpe til alle sammen og lage et pent lite hjem.

Og han fortalte hvor vakkert geiteramsen hadde blomstret på Kåte-Reiar-haugen.

Lauvlia skulle hjemmet vårt hete, sa han.

Tidlig på vårparten 1899 dro noen lass med innbo og unger fra Sole i Eggedal til Stubberud i Sigdal. Her, hos bonden vi kjøpte tomten av, skulle vi bo til vi kunne flytte inn på Lauvlia. Vi ble plasert i arresten og et par mindre rom hos ham – dette var også en gammel lensmannsgård. Herfra kunne vi følge arbeidet på Lauvlia etter hvert som det gikk fremover.

Tømmermann Hans Andresen fra Hvitsten – sønn til gamle Janna – var kommet helt hit opp for å sette opp hu-

sene. Vi oppholdt oss på tomten hele dagen, store og små, alle måtte vi hjelpe til. Det var en masse som skulle gjøres, flis og bordstykker skulle bæres bort til vedskjulet – Papa skulle ha hjelp til en stor maurtua som måtte vekk. Den lå like ved atelierveggen. Det skulle ryddes vekk noe av småbjerken for å gi plass til større, å – det var så meget å ta hendene i. Og alle vi barne var så lykkelige, for vi syntes at vi var så nyttige.

Og det manglet ikke på gledelige overraskelser, som den dagen det kom kjørende et stort lass med dører og vinduskarmer, som var kommet helt fra Drammen. Så fint skulle vi få det!

Så var det en liten bekk – en ordentlig bekk – som gikk gjennom eiendommen vår. og Papa som bestandig hadde ønsket seg en liten bekk, og det hadde vi ungene også!

Like utenfor det vesle røde bryggerhuset var det en dyp kulp i bekken – «Ølla» – som Sønnøv Hellerud kalte den. Om våren buldret og bar den seg som en liten foss, som slett ikke var å spøke med, men som om sommeren gled den blidt og stille med små koselige sildrelyder, og la seg flat nedover svaberget der linerla dyppet vingen og tok seg et bad i solen.

Så forsvant bekken nede i det tette orekrattet og ut i Sone-
ren.

Å – hva er ikke en slik liten bekk! En rikdom på jorden!

Det skulle graves og plantes og tas bort setin, og stein var det nok av. Hadde vi ikke fått stikkelsbærestiklinger sendene helt fra «bestemor» i Drøbak kanskje? Ja – for maken til hennes fantes ikke, Mama husket så godt de stikkelsbærene fra hun var liten – så gode var de. Og de ble plantet og pleiet som de skulle være noen små barn – for tenk om de kom seg! Papa gikk hver dag med oss og tippet på dem, for å se hvordan det gikk.

Trette og lykkelige ruslet vi hjemover om kvelden til arres-
ten på Stubberud. Papa med lille Alf på skulderen og Mama ved siden av seg – og alle vi andre etter. Ved Vassvika måtte

På Lauvlia skar Kittelsen ut eventyrmotivene i dette store skapet. Selvportrett på staffeliet. Utstilt i bygdemuseet i 2. etg.

vi stanse på veien og se ned i bjerkelia – ateliertaket stakk opp blant bjerkene der nede, og pipa på sidebygningen – å – tenk, snart skulle vi flytte hjem til oss selv!

Så kom høsten, og hele Lauvlia lå der som en virkelig gullskog med kritthvite stammer, en slik skog som prinsessen i eventyret red igjennom. Vi barna ver helt inne i eventyret og leken. De store aspeetrærne lot de vakre røde og gule bladene sine dale sakte ned til jorden i den klare septemberluften, og vi sprang og forsøkte å fange dem inn. Det var gulldukater fra himmelen.

Senhøstes, i barfrosten, skranglet høyvogna til han Gunbjøn Stubberud, med bronra foran, bortetter landeveien. Høyvogna var full av flyttegods og glade unger.

Vi flyttet til hjemmet vårt – Lauvlia.

«Det er mangen Gang fryktelig tungt at være norsk Kunstner – saa tungt at det kan synes haabløst.

Men det nytter inten at slaa sig til ro med den Tanken. En faar reise sig igjen – og rusle videre.

Var jeg ikke saa glad i Naturen, i hver Blomst i hver Bæk – saa neimen om jeg orket det. Men Naturen er en herlig trøst.

Endelig ser det ut til at bli sommer. Denne vinteren har vært for mig som en «Fimbulvinter» saa mørk og trøstesløs som mulig. Men nu begynder «Gaasungerne» at sprette, og da er det som det lysner både i Tanke og Sind. Jeg lengter svært til at komme paa «Flya». Jeg har deilige Ting i vente der oppe – ja saa deilige at det næsten er ondt at tænke paa. Forrige Aar var jeg saa opkavet af Pengesorger for at kunne greie dette Huset mit, at jeg rak ikke videre. Jeg venter mig andre Resultater af den kommende Sommer.

Jeg er svært glad i det lille Atelieret mit – det er jo første gang at jeg har faat mit Arbeidsværelse i fred og ro efter eget Hode. Huset ligger nydelig – om Sommeren er det rent «fagert» her. Vi bor midt i en Birkeli, som skraaner ned mot Vandet Soneren. Jeg har bare det Ønske, gid vi nu kan få be-

Kittelsen foran Svala på Lauvliä.

holde det, og jeg kunde faa det færdig. Det er ikke stort, men med Tiden skulde jeg faa et rent lidet «Eventyrhus» af det. Min Kone og jeg laver mest selv – jeg skjærer i Træ, maler og dekorerer, og hun kan baade væve og sy, som det sømmer sig for en fattig Prinsesse som er bleven bergtagen af Trollet.

Og saa har vi Barn – Jeg maa nesten tælle efter – 5 Barn. Og hver Gang jeg er i Kristiania (men det er sjælden), saa fortæller mine ærede Kolleger mig at vi har altfor mange. Derfor tør jeg næsten ikke reise til Kristiania mere – jeg søger at skjule mig og Ungerne bag Busker og Sten efter bedste æven. Og saa har jeg aldrig selv tænkt paa at jeg har formange.

Ja – det kan jo være vanskelig nok mangan Gang, men om sommeren faar vi altid en Tønne Poteter af vør Herre, og Tyttebær gror langs Veikanten.

Og saa maa min Kone og jeg sommetider fiske – vi sætter Garn og faa mest Tryter, og Tryten er fuld av farlige Ben, som er let at sætte i halsen. Tilslut mister vi Garnene – saa slutter vi.

Slig gaar Livet heroppe, De ser det mangler ikke paa Afvekslinger. – Men Tiuren leiker oppe i den mørke Granskogen, det lukter af Bjønnen derinde, og nede i det svarte Vandet ligger Nøkken og titter om kvelden.»

Dette utdraget av et brev fra Papa til Olav Schou etter den første vinteren i Sigdal, gir et lite inntrykk av Papas sinnsstemning.

Vi barna var jo helt utenfor de store vanskeligheter som han og Mama hadde å stri med.

Vi holdt til i sidebygningen, og der var stor stas når vi fikk bli med Mama ned i atelieret til papa, for å se på det han holdt på med. Det var eventrytninger – eller det kunne være de vakre akvarellene, som vi alle visste hvor var fra. Han selv var lykkelig og glad der han satt midt i barneflokkens sin og fortalte om billedene, som Mama viste frem etter hvert på staffeliet.

Senere – da jeg ble litt større – fikk jeg lov til å komme og gå som jeg ville på hans arbeidsværelse. Jeg kunne få sitte der og tegne eller titte i en bok fra den store bokhyllen. Jeg gled dit inn, så stille som en liten mus, redd for å forstyrre.

Så Papa opp fra arbeidet sitt og smilte til meg – eller han begynte å snakke med meg – å, da var jeg lykkelig!

Men sto jeg på dørstokken og hørte Papa synge der inne, da gikk jeg lydløst vekk for ikke å forstyrre ham – for da visste jeg at han hadde det så godt.

Det var alltid forbundet med høytid å komme inn der Papa sto og arbeidet.

Vilhelm Dybwad har sagt en gang: Både kone og barn gjorde alt de kunne for å skjemme ham bort.

Det var nok ingen av oss som tenkte på. Vi elsket vår Papa i ordets rette betydning. Gjennom Mama lærte vi å kjenne og ta hensyn til hans spontane stemninger – svingningene mellom mørk torden og tindrende solskinn. Det ble helt naturlig for oss, for vi skjønnte at han var noe for seg selv, og hørte lik-som ikke til blant andre.

Ingrid Kittelsen Treider: Tirilill Tove.

Minner om Th. Kittelsen og hans hjem, s. 51 – 57. Gyldendal 1959.

CHR. KROGH OM TH. KITTELSEN

Uddrag fra en anmeldelse av «Fra Lofoten» i Verdens Gang 10/12 1890, (oppretrykk i *Kampen for Tilværelsen*, I, Kbh, 1920, s. 173.).

Det falder En ikke ind at klassificere og gi Karakter som ellers – det falder En ikke ind at si: *det* er dygtigt, *det* mindre dygtigt, *det* talentfuldt – *det* et Fremskridt. Dette er ikke Præstationer – det er bare Kunst, bare Følelse.

Kollegaers Misundelse forstummer. Saa lukker man endelig denne forunderlige Bog og lægger den bort – nei, man tar den frem igjen, man *maa*, og aabner og blader og ser og læser lidt hist og her. Man er fængslet og tryllet ind i en aldeles ny Verden, hvor man føler, lider, ser sammen med ham, denne intense Mand, der færdedes ensom med aabne Øine og modtagelige Nerver i den store, rene, vilde Natur.

Man vil vel si, at jeg overdriver. Men det er vist ikke uden Grund, naar en gammel forhærdet Realist blir saa begeistret over noget, der *maa* regnes til den rene Romantik.

Anmeldelse av «Fra Lofoten 2. samling» i Verdens Gang 16/12 1891 (Kampen for Tilværelsen, I. Kbh. 1920, s. 174.)

Atter igjen har Kittelsen git os en Skildring fra Lofoten. Heller ikke denne Tekst eller disse Tegninger ligner noget andet i vor Kunst eller Literatur. Og det er rimeligt. For Kittelsen ligner selv som Menneske ingen anden, og da kan han jo heller ikke komme til at gjøre det som Kunstner.

Han staar alene.

Vi ved alle, at Kunstnerne hos os deler sig i forskjellige Retninger. Vi har Friluftsmalerne, som tror det er nødvendigt at

male sine Billeder færdige efter Naturen, uden Studier som Mellemed, – og vi har Ateliérmalerne, som mener at man vil komme Naturens egentlige Væsen mere ind paa Livet ved at tage en Mængde Studier og senere i sit Lønkammer under Kunstens Inspiration uddrage dens Karakteristik ved Hjælp af alle disse Studier, fordi man ikke da er saa afhængig af forstyrrende og uvæsentlige Tilfældigheder. Saa har vi Impressionisterne, der ræsonnerer som saa, at da jo i det hele taget Intet eksisterer uden i Menneskenes Bevidsthed, vil man trænge længst ind i Kunstens Helligdom ved bare at gjengive Naturen, forsaavidt den har meddelt sig til denne Bevidsthed. Og da her det sandeste Indtryk vil være det umiddelbare – det allerførste – er det kun det øieblikkelige Indtryk, man skal gripe og gjengive.

Alle de norske Kunstnere, vi kjender – fra Høstudstillingerne eller Kunstforeningen eller deres egne Privatudstillinger – følger en af disse Retninger, og der er et stort Følge paa hver af de tre Veie. Men langt borte fra disse Flokke gaar en Mand for sig selv og ser ikke efter de andre engang. Han vil hen til Soria Moria Slot »langt bort, langt bort bag Bjerge blaa«. Hans Rige er ikke af denne Verden. At efterligne eller gjengive er ikke det, som det kommer an paa for ham. Ind i sine egne Tankers Verdener vil han føre os. Han bruger Tingene omkring sig bare som et Tema, han vil variere. Han overdriver *alt*, men ikke med Vilje eller Bevidsthed. Han har optat Indtrykket flygtig og ligegyldig, og nu først begynder det at leve og antage kunstneriske Former inde i hans geniale Fantasi og hans Hjerte – –

Dere som skjønner Dere paa Tegninger, se først paa dem, og læs saa Teksten, og Dere som *ikke* skjønner Dere paa Tegninger, læs først Teksten for bedre at forstaa, – og skjøn saa allesammen, at Kittelsen gir lidt af sit Hjerteblood i dette Værk! Ikke se eller læs overfladisk, for ikke et Ord er skrevet,

og ikke en Streg er tegnet, uden at det kommer fra hans Inderste.

Se paa Edderfuglen, som dukker op og ned i Tangen, denne »fattige Hæderskrans, som Naturen heroppe fletter Folket med de veirbidte Drag, dem hvis Lod i Livet bærer Tangens simple Farve«.

Eller læs om og se paa Fyret med de seksten Straaler deroppe, hvor der stadig sidder En i Ensomhed, »hvis Tanke bor sig gennem Veir og Vind over Havet langt bort til Slægt og Venner«. Se paa de smaa sorte Husene, der mørkrædde kryber indunder Fyret for at faa godt af en af de seksten Straaler, og føl Kompositionens vilde Storhed!

Læs om »Glea paa Røst«, hvor han med engang igjen er Humorist, hvor en Kjærring »stikker Hodet ud af Døren i Graalysningen, skubber sig bagtil, spytter, ryster sine Skjorter som en Høne, kaster lange Blik udover Fjorden, glaner som paa et stort Barometer, og smætter saa ind i Hytten igjen for at kagle Liv i Manden sin.«

Læs:

»Nei jeg maatte reise mig, drive omkring, rode i Tangdyngerne og grave med Foden i Sandet. Rundt om laa smuldrede Skjæl og Sneglehuse. Det bløde Sand gav efter under Fodsaalen, de dybe Aftryk seg langsomt fulde af Vand. Mine klumpede Spor passed ikke her. Jeg følte dem som Skrig i en Kirke. Det var at skjænde den sirlige Linje, som Havet saa blødt havde kjælet frem.«

Der behøves ingen Tegning til dette; men naar man blader om og ser den, føler man Stemningen endda dybere.

Læs om Turen til Mosken:

»Skoddemasserne kom graalige fra Havet, lagde sig som Graad, kold og klam i alle Revner, og høit deroppe svæved to Ørner – kom og svandt som Punkter i Evigheden, Fjeldene vokste i Gru.«

Med faa Ord river han En ud af Ens varme Stue og sætter

En midt ud i Uhygge, Vildhed og Dødsangst. Hør bare her:

«I vore virrende hjælpeløse Tanker summed det som af Gravsange. Det var Havets store trøstesløse Sang – stop dine Øren, du hører den ligegodt. Den klinger gennem hver Pore.»

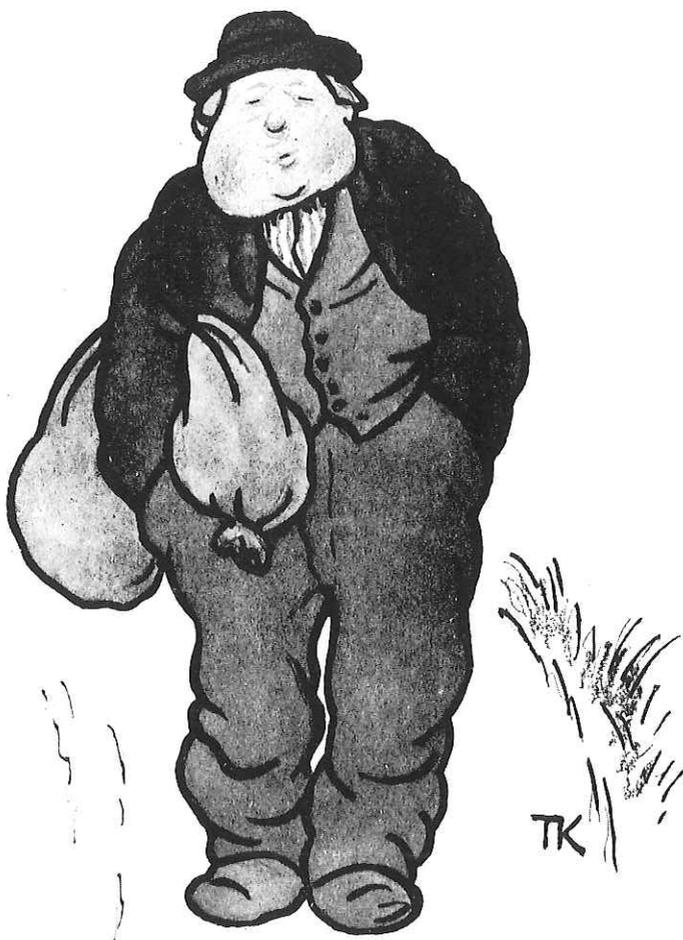
Se paa den andre Tegningen til »Turen til Mosken«, og forsøg at forstaa den mesterlige Teknik her, hvorledes Kittelsen gennem den har faat frem Modsætningen mellem Fjeldenes Haardhed i Forgrunden og det sigende Vands og de drivende Skoddemassers Blødhed.

Læs om Skarven, den er hans Ven – »uf den stygge Skarven! siger du. Styg? Netop derfor liker jeg den.« Hvor det ligner Kittelsen!

Se paa det storartede Billede fra Skaret paa Værø, hvor Folk kjæmper sig frem mod Vinden paa Veien til Kirke. Og læs saa tilslut om Nordlyset. Her naar ikke Tegningen Ordernes Kraft. Jeg kan ikke citere noget af dette, for jeg maatte citere¹⁶ altsammen.

Der er ingen, som kan give Storheden slig som Kittelsen, hverken i Ord eller Billeder; han har altid Maalestokken med sig; man føler altid Himmelhvælvet og Menneskelivet som Baggrund. Menneskene blir saa underlig smaa, og han selv saa bitteliden; han gjør sig næsten mindre end den sjofleste Skarven. Glem Kielland, glem Bjørnson, og tænk ikke paa Jonas Lie, som dog har skrevet saa godt om Nordland: – vi har bare én Naturskildrer, – det er Kittelsen. Hans Billeder behøver ingen Farve, – han har tegnet med Sort og Hvidt og sat Farve paa med Teksten. Ikke mal Oljemalerier, Gut! Skriv og mal med Sort og Hvidt. Tænke sig at ikke første Del allerede er udkommet i mange Oplag, og ikke allerede denne sidste Samling er udsolgt, i hvilken der er mere Patriotisme end i alle Folketaler tilsammen. »Vi er så fattige og saa faa!«

¹⁴ Ja, stakkars Landet vort. Det er ikke til at leve i. Men hvor glad vi er i dig!

Med en lysættelig og dybtfølt Hilsen
til mine mine gode gamle Venner
Eders oprigtig hengivne
Sevat.
nr. Saasim Sigoal 8 Okt. 1907.

Kat. nr. 79. Sevat. 1907.

